

Listy

Ročník 21
Cena 30 Kč / 1,20 €

4
2014

SLOVÁKOV A ČECHOV, ktorí chcú o sebe vedieť viac

- Martin Guzi - Novým prezidentom bude Andrej Kiska • Vlado Štancel - Sportovní obruč • Jarmila Wankeová - Šťastie praje pripraveným • Peter Šimko - Pár viet o pltníctve na Váhu • Alica Virdzeková ml. - Tanec a jeho možnosti v dnešnej dobe • Ľuboslav Moza - Alexej Vojtášek • Katarína Kendrová - Jánošík vo výtvarnom prejave slovenského ľudu • Igor Válek - Martin: centrum národnej kultúry Slovákov • Zuzana Štancelová - Dominika Sládková-Paštéková • Príloha Študentské listy •

Programy apríl, máj 2014

16.4. 16.00 Rodičovské centrum Jablčkov, Praha 10, Družstevnická ul. 24
České a slovenské Púdobné zvykoslovie s pletením korbáčov, maľovaním kraslíc a veselým slovom. Pripravila Mgr. Kateřina Bohatá.
DOMUS SM v ČR

24.4. 18.30 Spoločenská sála DNM. **Literárny podvečer venovaný 140. výročiu narodenia Jozefa Gregora Tajovského.** Pripravil DOMUS SM v ČR. Účinkujú: Vlado Štancel, Štefan Capko, Matylda Štancelová, Helena Nosková, Zuzana Štancelová. Vstup voľný.
SI od 29.4. - 16.5.

ANDREJ MARGOČ: PREMENY AUTOPORTRÉTU. Pripravil SI
Do tohto cyklu sa Andrej Margoč ponára už dva roky. Prirodzene v ňom nadväzuje na svoj predchádzajúci vývoj. Uvedomuje si súvislosti, ctí si remeslo, modeluje, hrá sa s tvarmi...
2.5. 15.00 Petřín

Pietne zhromaždenie pri príležitosti 95. výročia tragickej smrti Milana Rastislava Štefánika pri jeho soche na pražskom Petříne.
8. a 9.5. 20.00 Divadlo Ponec

LETY - 1942 Hudobno-divadelná inscenácia slovenskej režisérky **Dany Račkovej** pojednáva o osudoch obetí českého koncentračného tábora v Letoch pri Pisku.

Autor, scenár, réžia: **Dana Račková**
Pod záštitou Karla Schwarzenberga.

14.5. 9.00 DNM **ŽIDIA V SLOVENSKOM NÁRODNOM POVSTANÍ.**
Medzinárodná vedecká konferencia pod záštitou veľvyslanca SR v ČR pána Petra Weissu.

Pripravil HI AV ČR v.v.i., Spolok akademikov Židov, Múzeum SNP v spolupráci s DOMUS, Domom národnostných menšín a SI
15. - 17.5. Svet knihy Výstavište Praha-Holešovice, stánok DNM od 10.00 - 19.00 **DOMUS SM v ČR. V spolupráci s DNM prezentuje slovenskú literatúru a časopisy.** 15.5. od 10.00 **Slovenská literatúra pro žáky a studenty.** 16.5. od 11.00 Beseda s redaktormi časopisu Listy Slováků a Čechů, od 18.00 **Nielen zo slovenského realizmu. Literárne pásmo.** Pripravil DOMUS SM v ČR

17.5. 12.30 Svet knihy Výstavište Praha-Holešovice, Stredná hala S 116
Právo, spravodlivosť a morálka – debata o stále aktuálnych témach právnej filozofie

O význame kľúčových diel právnej filozofie sa zhovárajú editori edície Exempla iuris z vydavateľstva Kaligram, profesori a významní teoretici práva Alexander Brösl a Pavel Holländer s českou právničkou, političkou a publicistkou Eliškou Wagnerovou. Tento a ďalšie programy na Svete knihy pripravil Kaligram v spolupráci s SI.

17.5. 14.00 Literárna sála, Právě křídlo

Vlastnými slovami – stretnutie so slovenským prozaikom Pavlom Vilikovským

Filmový a literárny kritik, spisovateľ a publicista Jan Lukeš predstaví slovenského prozaika, prekladateľa a publicistu Pavla Vilikovského v rozhovore o literatúre, filozofujúcom písaní a jeho najnovšej tvorbe.

17.5. 16.00 Literárna kaviareň, Právě křídlo

Filozof v meste – stretnutie so slovenským filozofom Miroslavom Marcellim

Známy český publicista Petr Fischer sa bude so slovenským filozofom a prekladateľom Miroslavom Marcellim zhovárať nielen o filozofii v meste, ale aj o meste vo filozofii...

17.5. 18.00 Literárna sála, Právě křídlo

Pavol Rankov

Slovenský autor Pavol Rankov číta zo svojej novej zbierky poviedok „Na druhej strane“ (Artforum, 2013). S autorom sa o nich porozprávajú prekladateľka Jana Faschingbauerová a Miroslav Zelinský.

19.5. 19.00 Studio DVA, Palác Fénix, Václavské nám. 802/56, Praha 1

Ronald Harwood: GARDEROBIÉR

Garderobiér Norman sa už šesťnásť rokov oddane a s láskou, ale aj s iróniou stará o svojho pána, egoistického, ale na druhú stranu aj milého a šarmantného herca a principála. Dej sa odohráva počas jedného vojnového dňa roku 1942, keď divadelná spoločnosť prežíva zdanlivo bežný deň v pripravách na večerné predstavenie.

Účinkujú: **B. Polívka, M. Lasica, E. Vášáryová, Z. Herfortová,**

J. Čvančarová

Réžia: **Roman Polák**

20.5. 18.00 Galéria DNM

Vernisáž výstavy **Tetsuo Aoki / Harumi Aoki / Miro Pogran nazvaná Priateľstvo.** Pripravil DOMUS SM v ČR v spolupráci s Česko-japonskou spoločnosťou. Záštitu udelilo Japonské veľvyslanectvo v Prahe. Výstava potrvá do 3.6. Otvorené od 8.00 - 20.00.

21.5. Galéria SI

Textílie v dizajne

Výstava prezentuje výsledky systematickej práce Oddelenia priemyselného dizajnu Trenčianskej univerzity, ktoré sú obrazom prepojenia rôznych disciplín. Dizajn spája totiž v sebe prvky technickej aj umeleckej tvorby.

Pripravil SI.

Programy DOMUS SM v ČR a programy, na ktorých DOMUS SM v ČR spolupracuje, sú realizované vďaka podpore MK ČR a MŠMT ČR.

HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR, v. v. i.

INSTITUTE OF HISTORY AS CR, v. v. i.

si Vás dovoľujú pozvať na mezinárodní vědeckou konferenci

pod záštitou J.E. pana Petra WEISSE,
velvyslanca Slovenské republiky v České republice

Židé ve Slovenském národním povstání Židia v Slovenskom národnom povstaní

dne 14. května 2014

Dům národnostních menšin, o. p. s. v Praze
Vocelova 602/3, Praha 2

Konference se koná s podporou

Slovo redaktora

O ľuďoch a sviatkoch

Ladislav Nádaši Jégé na začiatku XX. storočia napísal:

„Nemôžeme milovať to, čo nepoznáme; nemôžeme cítiť s ľuďmi, o ktorých vieme len toľko, že vôbec jestvujú. Pospolité slovenský človek nemá národné povedomie, ani ho nemá prečo mať. Nepozná život svojich súkmeňovcov a nepoznáme ho ani my, inteligencia slovenská, a tak by sme si ani nemali osobovať vedúcu úlohu v ňom.“

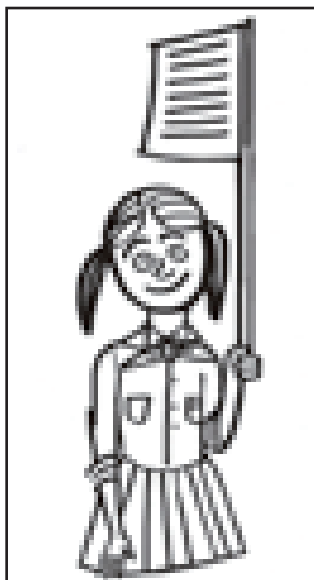
Jeho slová sú aktuálne aj v súčasnosti. Len málokto sa dokáže zdržať a nekomentovať to, o čom spravidla vie len málo, alebo skoro nič. Slobodu si predstavujeme ako stálu prezentáciu vlastného „ja“ bez ohľadu na tých druhých.

O láske a súcíte už temer vôbec nemôžeme hovoriť. Pretože presne ako uvádza Jégé, nemôžeme milovať to, čo nepoznáme, podobne ako nemôžeme súcítiť s ľuďmi, o ktorých vlastne nič nevieme. A poznávať nie je čas. Hoci každý deň sa nám dostáva neúrekom informácií, je ich ale veľa a sú často veľmi povrchné, opakujú sa a na hlbšie preniknutie do podstaty nie je čas. To sa týka nielen veľmi závažných udalostí na Ukrajine, situácie v súčasnom Rusku, ale i menej dôležitých otázok. Napríklad či sláviť MDŽ, alebo Deň matiek, či sláviť 1. máj ako sviatok práce, či sláviť 8. máj ako Deň víťazstva, alebo 9. máj ako Deň oslobodenia sovietskou armádou.

Na prahu májových dní si pripomeňme, že 1. máj sa stal sviatkom práce v roku 1890 a prešiel mnohými premenami. K jeho oslavám sa pripojila v roku 1955 katolícka cirkev a zasvätila ho sv. Jozefovi robotníkovi. Mnohí z nás si pamätajú 1. máje za tzv. normalizácie so sledovanou účasťou a povinným jasaním nad úspechmi KSČ. Po roku 1989 1. máj zostal sviatkom ľavice, nie povinným.

8. mája 1945 bola podpísaná úplná a bezpodmienečná kapitulácia Nemecka. Stala sa platnou 8.5. o 23.01 hodine stredoeurópskeho času, podľa moskovského času o jednej minúte po polnoci, teda až 9.5. Preto sme do roku 1990 ako satelit ZSSR slávili 9. máj a po roku 1990 na návrh súčasného prezidenta Miloša Zemana slávime 8.5. Deň víťazstva podľa stredoeurópskeho času. Budúci rok oslavíme 70. výročie.

Za redakciu
Helena Nosková
Kresba Zuzana Štancelová

OBSAH

Novým prezidentom bude Andrej Kiska	2
<i>Martin Guzi</i>	
Diváci sú najvzácnejší	4
<i>Svetozár Okrucký</i>	
Slovenský dokumentárny film: Absolventi	5
Sportovní obruč	6
<i>Vlado Štancel</i>	
Šťastie praje pripraveným	7
<i>Jarmila Wankeová</i>	
Pár viet o pltníctve na Váhu a jeho prítokoch	8
<i>Peter Šimko</i>	
Tanec a jeho možnosti v dnešnej dobe	11
<i>Alica Virdzeková ml.</i>	
Alexej Vojtášek	16
<i>Luboslav Moza</i>	
Jánošík vo výtvarnom prejave slovenského ľudu a neprofesionálnych umelcov	18
<i>Katarína Kendrová</i>	
Martin - centrum národnej kultúry Slovákov	20
<i>Igor Válek</i>	
Dominika Sládková-Paštéková	22
<i>Zuzana Štancelová</i>	
Príloha Študentské listy	

LISTY Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vydáva: Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR v spolupráci s Klubom slovenskej kultúry a Slovensko-českou spoločnosťou • Sídlo redakcie: Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2 • Šéfredaktor Mgr. Vlado Štancel, tel.: 606 928 876; výkonná zástupkyňa šéfredaktora: PhDr. Helena Nosková, CSc., tel.: 603 824 370; zodpovedný redaktor Jan Eisenmann, tel.: 723 471 370; Mgr. Zuzana Štancelová, tel.: 607 237 093; PhDr. Radovan Čaplovič, tel.: 608 766 658 • Redakčný kruh: Miroslav Brocko, Mgr. Martin Guzi, PhDr. Jozef Leikert, PhD, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc.; e-mail: eisenmann.j@seznam.cz, anazuz.s@volny.cz, vlado.stancel@volny.cz, noskova@usd.cas.cz • Rozširuje DOMUS SM v ČR, Slovensko-česká spoločnosť, Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s.p. • Internetovú verziu nájdete: www.klubsk.net • LISTY vychádzajú vďaka podpore MK ČR • Grafická úprava: Gnóm – Eisenmann Media, s.r.o. • Tlač: Grafotechna Plus, s.r.o., do tlače odovzdané 18. 4. 2014 • Registrácia vydavateľa časopisu LISTY – Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR: MK ČR E 6584 • ISSN 1213 – 0249 • Cena jedného výtlačku je 30 Kč / 1,20 Euro • Ročné predplatné 120 Kč prijíma Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR a KSK na adrese redakcie a čísla účtu 43-4323110237/100 • Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú • Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papierovej verzii podlieha schváleniu vedenia DOMUS v ČR, SČS a KSK • Obálka: Alexej Vojtášek, Ascend - Rovina reality

Novým prezidentom bude Andrej Kiska

Podnikateľ a filantrop, ktorého meno pred rokom a pol na Slovensku poznalo minimum ľudí, vyhral prezidentské voľby. Novou hlavou štátu tak od 15. júna bude Andrej Kiska. O priazeň voličov sa uchádzal ako občiansky kandidát, pred prvým kolom ho nepodporovala žiadna politická strana a ako úspešný zabezpečený muž si kampaň hradil výhradne z vlastného vrecka. Prekvapivo hlboko v poli porazených zostal favorit volieb, premiér Robert Fico.

Predseda vládneho Smeru-SD síce vyhral prvé kolo so ziskom 28 percent hlasov voličov, druhý Andrej Kiska zaostával len mierne, keď mu dalo hlas 24 percent zúčastnených. Relatívnym prekvapením, ktoré ale už zachytili aj prieskumy tesne pred prvým kolom, bol zisk ďalších v poradí. Tretí Radoslav Procházka získal 21,2 percenta a štvrtý Milan Kňažko 12,9 percenta hlasov. Nasledoval Gyula Bárdos (SMK) s 5,1 a Pavol Hrušovský (KDH, Most-Híd, SDKÚ-DS) s 3,3 percentami. Hoci Fico mal v posledných predvolebných prieskumoch okolo 38 percent, po prvýkrát sa jasne ukázalo, že percentá ďalšej silnej trojky sú vyššie ako Ficova podpora. Išlo teda o úplne odlišnú situáciu ako v minulých prezidentských voľbách, kde jedinými silnými kandidátmi boli Ivan Gašparovič a Iveta Radičová, za nimi s výrazným odstupom pokrívkali Zuzana Martináková a František Mikloško. Radičová síce v roku 2009 v prvom kole získala viac percent ako Kiska a aj viac ako Fico, ale do druhého kola šla s minimálnou potenciálnou skupinou voľných hlasov kandidátov z prvého kola, ktoré by sa k nej mohli preskupiť v druhom kole. Práve tento moment sa podpísal pod Ficovu porážku – Kiska s minimálnou námahou počas dvoch týždňov medzi prvým a druhým kolom, kedy sa sústredil hlavne na televízne debaty s cieľom „nekažiť“, dostal hlasy stredopravých voličov od Procházku, Kňažku, Bárdosa a Hrušovského a Fica porazil na hlavu v pomere 59,4 percenta k 40,6 percenta hlasov voličov.

Kampaň sa pred prvým kolom výraznejšie rozbehla až v posledných dvoch týždňoch. Dominovala téma ochrany manželstva a zmien v justícii, s ktorými prišli KDH a Smer, obe strany predložili spoločný ústavný návrh zákona, pričom Smer-SD tieto témy, hlavne pokiaľ ide o ochranu manželstva, šikovne ukradol kresťanským demokratom. KDH sa tak dostalo pod tlak kritiky zo strany ostatných opozičných subjektov pre paktovanie so Smerom. Kiska poukazoval na ovládnutie všetkých postov v štáte jednou stranou a na neschopnosť Fica naplňať sľuby a reálne zlepšovať život občanov. Procházka mal pred prvým kolom najlepší finiš v televíznych diskusiách, s výnimkou Kisku sa ako jediný profiloval ako súper Fica a nie ako súper Kisku. Samozrejme, Fico si v závere nenechal ujsť kopnutie do Kisku, keď ho opakovane nazval úžerníkom.

Že s premiérom niečo nie je v poriadku signalizovali celé dva týždne medzi prvým a druhým kolom volieb. Fico, ktorý mal kampane vždy presne naplánované, či už útočné alebo pozitívne a vie v nich chodiť, pôsobil bezradne od začiatku do konca. Odštartoval s útokom na Kisku pre jeho možné napojenie na scientologickú cirkev, pokračoval v atakoch na jeho podnikateľské pôsobenie, zarábanie na bezbranných a porušovaní zákona jeho spoločnosťami. Po pár dňoch to obrátil s tým, že prezident má mať renomé najmä pokiaľ ide o zahraničnú politiku a takto preskakoval z témy na tému od nahnevanej pózy po zmierlivého baťka. Tlačovky v Bratislave mal skoro každý deň, do toho behal po starostoch a snažil sa všemožne burcovať voličov v regiónoch. Pokiaľ si pamätám, ak, tak takto rozhárane Fico naposledy pôsobil v začiatkoch samostatnej politickej kariéry pri rozbiehaní Smeru v rokoch 1999 až 2002. Kiskovi stačilo držať sa toho, s čím uspel v prvom kole – krajina stagnuje,

za čo nesie zodpovednosť dlhoročný premiér Fico, ktorý si chce uzurpovať všetko, čo sa len dá a navyše svojich voličov podvádza, keďže z premiérskeho postu uteká v polčase vládnutia.

Výsledky prezidentských volieb sa dajú interpretovať v troch rovinách. Tá prvá – osobná zdrvujúca Ficova porážka. Predseda Smeru-SD utŕžil debakel a jeho osobná dominancia a dominancia Smeru-SD v slovenskej politike, ako ju poznáme dnes, sa končí. Otázkou je, ako dlho a ako rýchlo budú klesať preferencie oboch entít.

Výprask starej pravice, tradičných pravicových strán KDH, SDKÚ-DS a Most-Híd. Ich kandidát Hrušovský získal len niečo cez tri percentá. Táto aktuálna parlamentná alternatíva voči Ficovi a Smeru prepadla, čo znamená, že ak sa nespamätá, má blízko k prepadnutiu aj v ďalších parlamentných voľbách. Z tohto pohľadu v prezidentských voľbách prehrala vládna strana, ale aj zavedené opozičné subjekty. Porazil ich no name, ktorý sa doteraz o politiku ani neobtriel. Ľudia si jednoducho po 20 rokoch žiadajú generačnú výmenu a nové tváre v politike, či už cez nové strany alebo nových, neopozeraných lídrov starých strán. V tomto zmysle je voľný priestor na ľavej aj pravej strane politického spektra.

Tretie poznanie – ak Robert Fico rovná sa Smer a Smer rovná sa Fico, Smer má stále 40 percent. Čo by každá strana brala všetkými desiatimi. Ak by voľby boli zajtra, Smer ich vyhrá s vysokým náskokom. Čo však nemusí platiť o dva roky, keďže politické náklady na jednofarebnú vládu sú enormné, a hoci Smer bude pozvoľna

klesať, aj o dva roky pravdepodobne získa najviac percent. A netreba zabúdať, že Hrušovského 3 a Bárdosových 5 percent sú pripravené ísť so Smerom do koalície vlády kedykoľvek. V každom prípade po extempore pravice a enormnom úspechu Smeru v roku 2012, kedy získal 44,4 percenta, sa prvýkrát reálne ukázalo, že je hrateľný a poraziteľný. Čo Ficových súperov môže postaviť z kolien na nohy.

Čo Slovensko získalo v osobe nového prezidenta Andreja Kisku? V každom prípade nevyhrala priemernosť, obsahové prázdno a túžba po moci, ktorá chce živiť moc samotnú. Nepoznáme Kisku z pôsobenia vo verejných funkciách, ale jeho životný príbeh ukazuje, že je mužom činu. Po prvý raz bude mať krajina naozaj nadstraníckeho prezidenta, v žiadnej strane nikdy nebol, môže si dovoliť byť a aj je od nich nezávislý, keďže od nich nič nepotrebuje, peňazí má dosť a ani im nič z minulosti nedlhuje. Na druhú stranu, bez spolupráce so stranami bude Kiska sám vojak v poli, takže predpokladám, že jadro jeho „partnerov“ môžu tvoriť staré či nové stredopravé subjekty, ale bez hlbších záväzkov. Kiska sa opakovane

vyjadril, že jadrom jeho záujmu bude občan a že do politiky chce vniesť ľudskosť. Ak sa obklopí šikovnými ľuďmi, čo zatiaľ dokazuje (bývalý predseda ústavného súdu Ján Mazák, bývalý veľvyslanec v USA Martin Bútora), môže naplniť svoju prioritu – dať prezidentskej funkcii nový rozmer a obsah. Ak by to dokázal, bolo by to pre krajinu a všetkých jej občanov to najlepšie, bez ohľadu na politickú príslušnosť toho ktorého človeka. Dúfajme, že premiér novej hlavy štátu nebude klásť poľenú pod nohy pri každej novej príležitosti. Fico zatiaľ na politickej scéne nemá adekvátneho súpera a konflikt by mu pri jednofarebnom vládnutí preferenčne pomáhal, chcem však veriť, že ak to príde, nájde si iné vrece.

Je v záujme nás všetkých, aby nový prezident vykonával svoj úrad čo najlepšie. A keďže prezident je prezidentom všetkých občanov, držím novej hlave štátu pri výkone funkcie palce.

Martin Guzi
Kresba Zuzana Štancelová

YÚKÓ / Tetsuo Aoki / Harumi Aoki / Miro Pogran

Srdečne Vás zveme na vernisáž výstavy v Galerii DNM dne 20. května 2014 v 18 hodin. Výstava potrvá do 3. června 2014. Otevřeno denně od 8 do 18 hodin.
/Dům národnostních menšin, Vocelova 602/3, Praha 2 - Vinohrady/

ČESKO-JAPONSKÁ SPOLEČNOST
チェコ・日本友好協会 CZECH-JAPANESE ASSOCIATION

Stanislav Štepka a Milan Lasica

Radošinské naivné divadlo oslávilo pozoruhodné jubileum

Diváci sú najvzácnejší

Dokončenie z minulého čísla

Milan Markovič na svojej webovej stránke napísal: „Písal sa rok 1969 a ja som bol vtedy redaktorom Učiteľských novín. Na začiatku všetkého stál zástupca šéfredaktora Eduard Kolník. Padli sme si do oka a hoci tento vzácny človek už pár rokov nie je medzi nami, dodnes som nemal lepšieho priateľa. Čítal moje články, počúval moje názory a z času na čas prehodil: „Štepka. Celý Štepka.“ Potom vysvetľoval, že neďaleko Nitrianskej Blatnice, jeho rodiska, leží dedina Radošina, kde žije istý mladík, ktorého mu spôsobom vyjadrovania a novinárskym štýlom náramne pripomínam. A tak sa stalo, že keď redakcia potrebovala ďalšieho člena, dlho sme nerozmýšľali a vybrali sa ta kamsi medzi Piešťany a Topoľčany. Učiteľ Stano Štepka sa práve vracal z vyučovania, keď sme ho už vyčkávali pred domom. Po krátkom rozmyšľaní podpísal. Stal sa členom redakcie a ďalším obyvateľom Bratislavy, do ktorej si poprinášal zopár vecí na prechodný pobyt (aktovku, bielizeň, plniace pero), niekoľko mindrákov príznačných pre vidiečanov zaskočených mestom („ja sa nehanbím, že som z dediny“) a rozpísaný scenár (s názvom Jááánošiiík). Mal ho vlastne už skoro hotový, keď usúdil, že doň chýba ešte jedna postava. Vznikla tak, že chudák Stano sa stal pomerne častým objektom dotierania mužov, ktorým všetky ženy sveta mohli byť ukradnuté. Nemal sa mi s tým priznať, lebo od tej chvíle mi pôsobilo nemalú radosť doberať si ho rozneženým hláskom. Tak sa zrodila postava „prilepená“ na záver hry. A tak som sa ja stal Uhorčíkom.“

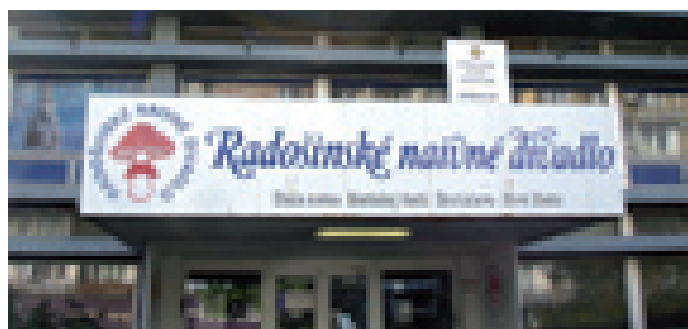
Presne o rok po Jááánošiiíkovi (14. novembra 1971 opäť v Klube mladých v Radošine) mala premiéru ďalšia slávna Štepkova hra Človečina. Aj táto Správa o domácnosti alebo Hra na domáce zvieratá sa stala kultovým predstavením, v ktorom excelovala legendárna Katarína Kolníková. Hra mala 344 repríz a opäť v prostredí vysokoškolských klubov vznikla nahrávka, ktorá zľudovela a citáty z nej sa hojne využívali aj v bežnej komunikácii. Radošinské naivné divadlo sa rozbehlo na plné obrátky, jeho popularita rástla a hier Stanislava Štepku pribúdalo: Alžbeta Hrozná alebo Krw story, Slovenské tango, Kúpeľná sezóna, Svadba, Čierna ovca, Pavilón B, O čo ide, Ženské oddelenie, Loď Svet... To už úspešné divadlo fungovalo v Bratislave. Kde vlastne doteraz pôsobilo? Klub mladých v Radošine (scéna RND, Nitrianska ulica, 1963 – 1969), A-divadlo (Divadlo Za rampami, Záhradnícka ulica), Mestský dom kultúry a osvetu v

Bratislave a Klub mladých v Radošine (1970 – 1973), Divadlo U Rolanda (Obvodné kultúrne a spoločenské stredisko Bratislava 1, Námestie 4. apríla, 1974) a Klub mladých v Radošine, Divadelný klub mládeže (Obvodné kultúrne a spoločenské stredisko Bratislava 3, Sibírska ulica, 1975 – 1978), Klub spojov (Klub ZK ROH Spoje, Banskobystrická ulica, 1979), Malá sála PKO Bratislava (1980 – 1989), Istropolis, Malá sála v Dome detí, stála scéna Radošinského naivného divadla (Škultétyho ulica 5, mestská časť Bratislava-Nové Mesto – od roku 1989 doteraz).

Priam manifestačný ohlas malo uvedenie „federálneho muzikálu“ pražského Semaforu a RND autorov J. Suchého, F. Havlíka, J. Melkoviča a S. Štepku na scéne Štúdia S Nevesta predaná Kubovi (1984). Mimoriadnu, doslova predrevolučnú pozornosť divákov a kritiky vyvolala prelomová inscenácia Vygumuj a napíš (premiéra 21. septembra 1989) v hlavných úlohách s Jánom Melkovičom a Stanislavom Štepkom a v réžii Juraja Nvotu. Stanislav Štepka sa nikdy netajil obdivom k dvojici Lasica – Satinský a v deväťdesiatych rokoch sa mu splnila túžba spolupracovať s ňou. Vznikli tak inscenácie Kam na to chodíme (réžia Juraj Nvota, 1991) a Dohoda možná (réžia Milan Lasica, 1994). Pribúdali zájazdy – okrem domácich aj zahraničné (Kanada, USA, Nemecko, Maďarsko, Taliansko, Juhoslávia) – mnohé zaujímavé akcie, z ktorých možno spomenúť najmä Šíny do Radošiny (17. júna 1989) – Deň kultúrneho cestovania s RND, so spevákmi a hudobnými skupinami na železničnej trase Bratislava – Radošina a späť, rozhlasové, televízne i filmové projekty. Mimoriadne aktívny a tvorivý Stanislav Štepka písal jednu hru za druhou.

Svetozár Okrucký
Foto archív autora

Vchod do súčasných priestorov RND

DO KIN MÍŘÍ SLOVENSKÝ DOKUMENT

ABSOLVENTI: SVOBODA NENÍ ZADARMO

Slovenský dokument režiséra Tomáše Krupy *Absolventi: Svoboda není zadarmo* se už co nevidět dostane na plátna českých kin. Předpremiéra filmu bude 16. dubna 2014 na 21. ročníku přehlídky současných evropských filmů Dny evropského filmu v Praze. Slavnostní premiéra se uskuteční 23. dubna 2014 v pražském kině Lucerna a od 1. května 2014 bude film distribuovaný do kin po celé České republice.

Snímek *Absolventi: Svoboda není zadarmo* je o boji mladého člověka, který se po skončení studií ocitne v realitě a musí se přizpůsobovat potřebám společnosti. Absolventi musí často přistoupit na tvrdé podmínky mimo svých zájmů a představ. Jejich ideály a sny se srážejí s globální finanční krizí. Oni přesně neví, jak se řídit pravidly trhu a mají pocit, že žijí v nespravedlivé zemi. Vystudovaný herec, který pracuje jako stevard v letecké společnosti, fotograf, který podniká s chovatelskými potřebami, a student, který se chce prosadit v moderním umění. Ve společnosti, kde mají nejvyšší hodnotu peníze, to není vůbec jednoduché. Jsme svobodní, ale do jaké míry jsme schopni vzít osud do vlastních rukou?

Podle slov režiséra Tomáše Krupy je film „o iluzích mladého člověka, který se ocitá na rozcestí a sleduje, jak se pod vlivem „reality“ ztrácí jeho sen. Toto dokumentární drama je o nás všech, kteří jsme vychodili školy a máme představy a plány do života. Nevím, nakolik film vypráví o všech mladých a jestli je to vůbec v jednom snímku možné. My jsme si vybrali extrémní příklady, nejvíce pohnuté osudy a příběhy z prostředí, kterému jsme dobře rozuměli. Není to však film o umělcích. Jedná se o ty, kteří něco vystudovali, ale musí v životě dělat něco jiného. Takových je u nás většina. Film vypráví o konfliktu mezi představami a plány jednotlivců verus situace a možnosti tam venku.”

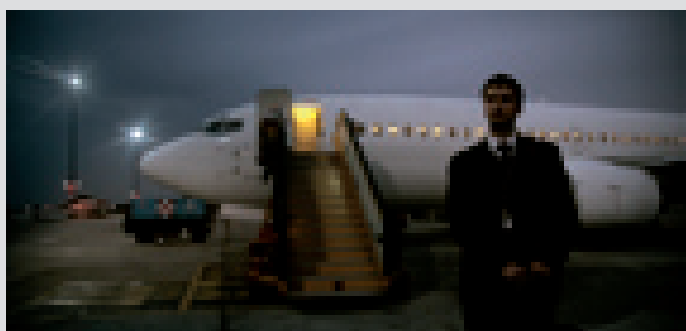
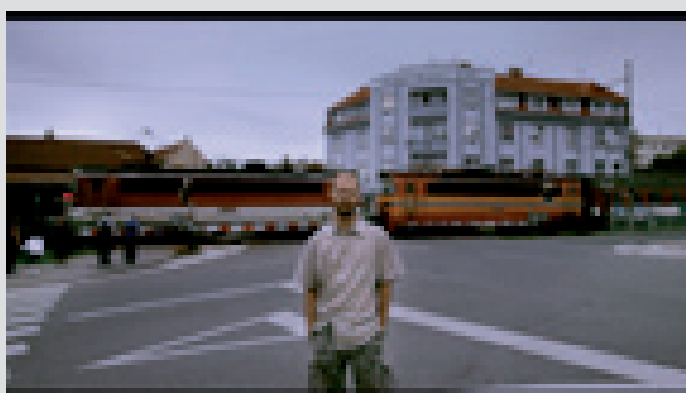
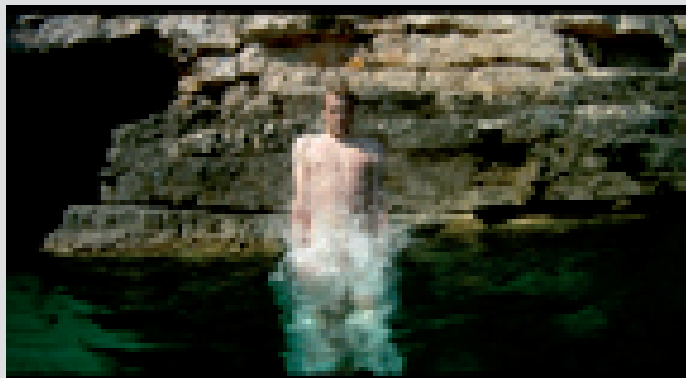
Mezinárodní porota MFDF Jeden svět v Bratislavě filmu udělila Zvláštní uznání v kategorii Slovenský dokumentární film 2011/2012.

Distribuci filmu na českém trhu bude realizovat česká distribuční společnost MIRIUS FILM DISTRIBUTION, která v současné době distribuuje v České republice momentálně nejúspěšnější slovenský dokumentární film *Všechny moje děti*.

Realizaci a distribuci filmu finančně podpořil AUDIOVIZUÁLNÝ FOND.

AUDIO
VIZUÁLNY
FOND

MIRIUS
FILM DISTRIBUTION

Sportovní obruč

k procvičení zákona na ochranu spotřebitele

Budeme si povídat o speciálním cvičebním náčiní zakoupeném přes internet. Jedná se o celkem obyčejnou sportovní obruč, která kromě kloubů, svalů, šlach a kůže procvičí základní znalosti nového zákona na ochranu spotřebitele. Není to nic složitého, stačí vám asi tisíc dvě stě korun českých, které můžete postrádat, důvěřivá povaha a chuť nevypadat jako sněhulák, ale třeba jako Martina Sáblíková. Pokud splňujete podmínky nyní stanovené, vřele vám doporučuji následující řádky.

Ve zdravém těle zdravý duch

Paní Naivní vyrůstala v duchu zmíněného motta. Od mládí cvičí, sportuje, trýzní tělo. Jednoho dne ji při surfování internetem padla do oka sympatická paní, která uměla dělat s obručí kolem svého těla divy. Vypadalo to hezky. Figurantka, která předváděla zboží, měla pěknou postavu, a tak se paní Naivní rozhodla, že si obruč koupí. Našla si na internetu e-shop, který tento výrobek prodával a jeho prostřednictvím ho objednala. Když obruč dorazila, její radost neznala mezí. Tedy znala. Nadšení trvalo jen krátce. Když si totiž trubku spojila, vznikl nikoli kruh, ale elipsa. Navíc již při letmém pohledu bylo zřejmé, že se jedná o obyčejnou instalatérskou trubku v ceně desítek korun. A protože s elipsou se cvičit nedá a nové instalatérské trubky paní Naivní nepotřebovala, rozhodla se písemně ve lhůtě do 14 dnů odstoupit od smlouvy. Zboží zabalila a společně s dopisem ho odeslala prodejci zpět.

Čekání... na Godota

Dlouho předlouho se nic nedělo. Na Šumavě mezitím sprchlo, sojka v Tatrách radostně přečkala zimu a srna na Valašsku povila mladé. Teprve potom, jednoho nenápadného sychravého dne, obdržela paní Naivní od prodejce dopis. V ní zákazníci sděloval, že jí peníze bohužel vrátit nemohou, protože výrobek nevrátila v původním obalu. Jako další argument uvedl fakt, že zboží bylo používáním poničené a to je podle pisatele také důvod, proč nelze vyhovět odstoupení od smlouvy. V obchodních podmínkách prodejce se to skutečně může dočíst každý zákazník. Paní Naivní si tedy myslela, že s odstoupením neuspěje a odepsala téměř 1300 korun za zboží a poštovné.

Což o to, dopis to byl napsaný hezky, bez gramatických chyb, korektně a s lítostí. Působil seriózně, fundovaně a přesvědčivě, jako většina písemností sestavených podvodníky. V podstatě v něm byly jenom dvě chyby. Obě se týkaly důvodů neuznání reklamace.

Co říkají paragrafy?

Už víme, co říkal prodejce, teď si řekněme, co říkají paragrafy.

Požadavek, aby výrobek byl v původním obalu, je v rozporu se zákonem. V žádném případě prodejce tímto způsobem nesmí podmiňovat odstoupení od smlouvy a nic na tom nemění ani skutečnost, že to uvede do obchodních podmínek. Takový postup je v rozporu se zákonem. Právo na odstoupení musí být zachováno. Pokud si někdo na dálku koupí výrobek, tak se samozřejmě počítá s tím, že ho rozbalí a vyzkouší. Co dodat k argumentu o použití výrobku? Každý kupující si zboží samozřejmě musí vyzkoušet a pak teprve se může rozhodnout, zda si ho ponechá, anebo využije zákonného práva na odstoupení a vrácení zboží. Při tom se může stát, že výrobek se použitím či používáním poničí nad míru,

kteřá už neodpovídá pouhému vyzkoušení. Nicméně opět se nejedná o důvod, který by umožňoval odmítnout odstoupení od smlouvy. Pouze vzniká obchodníkovi nárok, při kterém může požadovat uhrazení nákladů, které mu vzniknou s uvedením zboží do původního stavu, aby ho mohl opět prodat.

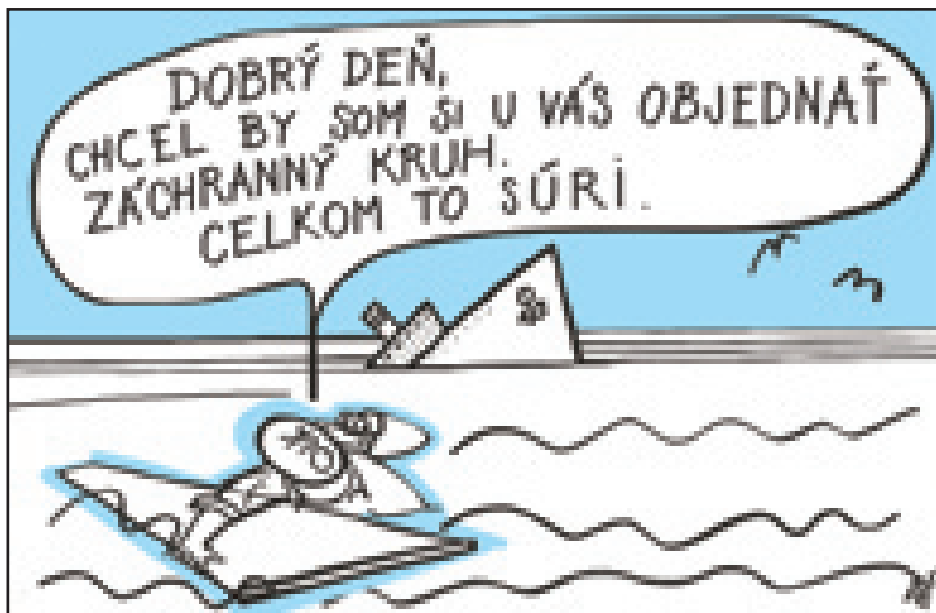
No jó, ale co teď?

Paragrafy dávají jasně za pravdu paní Naivní. Já taky dávám za pravdu paní Naivní, i JUDr. Ondřej N. dává za pravdu paní Naivní, taktéž můj soused dává za pravdu paní Naivní, ba dokonce i můj holič dává za pravdu paní Naivní. Jak ale z prodejce dostat peníze, které nevrací a tím pádem neprávem zadržuje? Na to nezná odpověď ani můj soused ani můj holič. A já jenom díky JUDr. Ondřeji N. On totiž říká toto: "Situace může být vyřešena dohodou. Pokud k tomu nedojde, pak je tu prostor pro zahájení sporu, jaké poničení už neodpovídá zkoušení. V tomto případě má paní Naivní dvě možnosti. Za prvé: Oslovit Českou obchodní inspekci. Ale ta nemůže posoudit, jestli vzniklo právo na odstoupení apod., může však sankcionovat obchodníka za to, že jeho obchodní podmínky jsou v rozporu se zákonnými požadavky a v zásadě dochází ke klamání spotřebitele co do rozsahu jeho práv. V případě, že ani tento impuls nebude pro prodejce dostatečně motivační, pak zbývá poslední možnost, druhá: Obrátit se na soud. Jenže kvůli 1300 korunám půjde do soudního sporu málokdo.

Resumé

Popsaná událost odhalila slabinu nakupování přes internet. Zboží, které na obrázcích vypadá báječně, může po vybalení v bytě vypadat podstatně jinak. Proto bychom si měli pořádně rozmyslet, jestli na takové obchodování přistoupit. Dlouhodobé dopisování s prodejcem sice může zlepšit úroveň našeho písemného vyjadřování, ale zároveň může mít devastující dopad na naši peněženku. Je na každém, aby zvážil, jestli není lepší navštívit kamenný obchod, kde si můžeme zboží osahat a vyzkoušet. A paní Naivní? Koupila si pár metrů instalatérské trubky a za necelé dvě stovky má funkční obruč na cvičení.

Vlado Štancel
Kresba Zuzana Štancelová

Kariéra v zahraničí?

Šťastie praje pripraveným

„Najväčší zážitok z filmu mám, ak ho sledujem ako divák, nechám sa unášať dejom a postavami a nepodrobujem ho analýze“, povedal vo svojich spomienkach, vysielaných teraz nedávno na stanici ČRo3-Vltava, veľký poľský režisér Krzysztof Kieslowski. Nie som z filmovej brandže a teda nechodím do kina s cieľom analyzovať pri sledovaní filmu jeho jednotlivé komponenty a posudzovať ich kvality.

Ale rada sa nechám strhnúť filmom, ktorý je uveriteľný a má tiež prvky umeleckosti – teda diváka obohatí.

Prítomnosť slovenskej herečky Barbory Bobuľovej, ktorá už 17 rokov žije a nakrúca filmy v Taliansku, na filmovom festivale Febiofest v Prahe predchádzali chýry o tom, ako je tam obsadzovaná a úspešná. Teda som bola prirodzene zvedavá. Film Svaté srdce

(nakrútený v r. 2005), ktorý v Taliansku získal národnú cenu David di Donatello, som sledovala s napätím a záujmom od začiatku do konca. Príbeh zo súčasného Ríma, pravdivý, možno čiastočne aj fiktívny – kto vie? Vo svete, kde sa stále viac vyhrávajú rozdiely medzi bohatými a chudobnými, však veľmi aktuálny. Krásna a dobre situovaná mladá žena prejaví porozumenie pre ľudí na okraji spoločnosti, ktorí sa jej pripletú do cesty vďaka súhre okolností. To sa jej postupne stáva osudným. Čoraz viac ju vtahujú do osídela a do prostredia chudiny, tým logicky aj medzi zlodejov a ľudí prežívajúcich najrôznejšími formami lesti. Jej empatia voči bedárom jej napokon prinesie to, že sa celá rozdá. Poskytne im nielen svoje šperky, šaty, celé imanie, ale aj energiu – city, schopnosti. Vydáva jedlo vo vývarovniach pre chudobných, doručuje im nákupy, prežíva s nimi ich osudy. Ako sa môže skončiť, keď sa obetujeme bezo zvyšku

druhým? Jeden z možných koncov je, že sa sami vydáme a pre ľudí naokolo stratíme auru príťažlivosti. Ba čo viac, nebudú nás považovať za normálnych a skončíme na psychiatrii. To sa stalo v tomto filme. Barbora Bobuľová zahrála hrdinku bravúrne. Od vstupných scén úspešnej podnikateľky v krásnych šatách a na ihličkách až po záverečné scény, keď chodí po uliciach Ríma bosá a strapatá, z nej nespustíme oko. Hoci sa nám do mysle vkráda otázka: čo hlavnú postavu tak upútalo na malej zlodejke, že sa ňou nechá unášať?

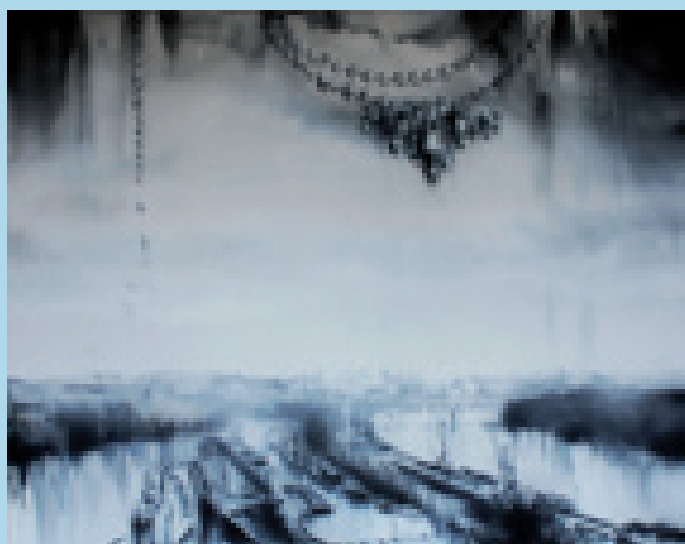
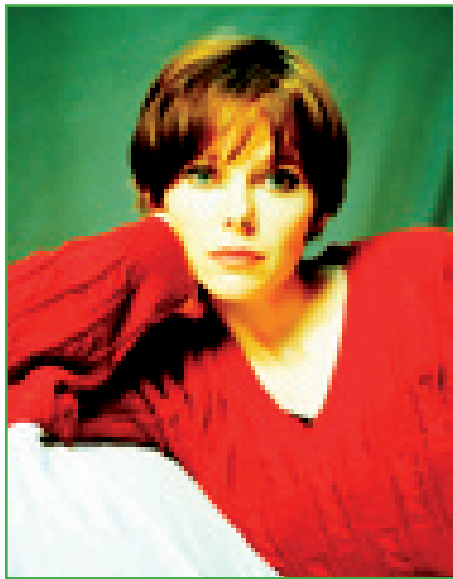
V rozhovore pre denník SME sama Barbora Bobuľová hovorí, že tento príbeh je ako rozprávka a nevie, koľko ľudí by bolo schopných také niečo urobiť.

Na Febiofeste v Prahe uviedli aj ďalšie filmy s B. Bobuľovou: ľahkú komédiu Nedorospelí, v ktorej sa skupina spolužiakov stretne po dvadsiatich rokoch za kuriózných okolností, Na hrane – príbeh manželskej dvojice o nevere a odpustení, a ďalšie.

Na stretnutí s divákmi sa netajila, ako veľmi si váži, že je u nás hľadisko plné. V Taliansku vraj ľudia do kina chodia málo. Väčšinou zotrávajú doma pri televízii a fenomén spoločného sledovania filmov je tam čoraz väčšou zriedkavosťou. Napriek tomu žije v Ríme veľmi rada. Taliansko jej prirástlo k srdcu. Cíti sa tam ako doma. Má dve dcéry, ktoré sa narodili v Ríme, získala talianske štátne občianstvo. Ale priznala, že začiatky neboli ľahké. Po úspešnom castingu – ešte v deväťdesiatych rokoch počas štúdia na VŠMU v Bratislave - si ju talianski režiséri všimli a začali ju obsadzovať. Časom sa tam rozhodla žiť. Aby ju ale nezaškatalkovali do roly dievčiny z východného bloku, ktorá príde do Talianska hľadať šťastie a napokon skončí na ulici, drela na talianskej výslovnosti. Drina sa vyplatila a začali prichádzať ponuky zaujímavejších postáv.

Na Slovensko sa vracia len príležitostne – na festivaly a k svojim blízkym do Martina. Aj kvôli tomu, aby jej dve dcéry nezaбудli po slovensky. No, ako priznáva, udržať deťom dvojjazyčnosť je ťažké. V spoločnosti sa nedá deti vytrhávať, splynú s domácimi. Snaží sa potom doma komunikovať s nimi po slovensky. Cez ľudové pesničky a podobne. Myslím, že my, čo sme si prežili úskalia úsilia preniesť na naše deti slovenčinu, hoci len v českom prostredí, vieme o tom svoje. Držíme Barbore Bobuľovej palce. Sme pyšní na jej úspechy a zároveň nám je ľúto, že ju nevidíme v slovenských či českých filmoch. Ale možno sa to po návšteve Febiofestu zmení...

Jarmila Wankeová
Foto archív Febiofest

Lucia Tallová

ČERNOU PERLU SLZY VZKŘÍSÍ

Galerie Vernon,
Janáčkovo nábřeží 21, Praha 5

10. 4. – 31. 5. 2014

Plte v doline Váhu pravdepodobne v blízkosti Budatína

Pár viet o pltníctve na Váhu a jeho prítokoch

Plte ako jednoduché plavidlá si ľudia zhotovovali od nepamäti. Podmienkou na pltenie bol dostatok vhodného dreva, najmä smrekového a jedľového, ako aj splavnosť riek. Severozápadným Slovenskom preteká rieka Váh s prítokmi Oravou a Kysucou, ktoré boli na pltenie veľmi vhodnými tokmi.

Do 13. storočia plte slúžili nielen ako nákladné, ale aj ako osobné dopravné prostriedky. Rozvojom obchodu a miest sa pltníctvo stáva nástrojom obchodného transferu. Na pltiach sa prevážali tovary rôzneho druhu. I samotné drevo, z ktorého bola plť zbitá, bolo predmetom predaja. Obchod s drevom sa postupne rozvíjal, z rúk slobodných poddaných prechádzal do rúk šľachty. Poddaní sa stávali závislými a medzi ich poddanské dávky v severoslovenských dedinách patrila aj ťažba dreva a zbíjanie plí (1 poddaný taktó pracoval asi 3 – 14 dní ročne). Stredovekí obchodníci tiež museli z vyťaženého dreva odovzdávať 1/10 ako zemepánsky deviatok. Napriek tomu sa postupne začal rozširovať obchod s drevom, prepravovaným na pltiach.

Prepravujúce sa plte boli tiež predmetom zdanenia, tzv. mokrého mýta. Medzi najstaršie doložené mýtnice na Váhu patrí už začiatkom 14. storočia hrad Budatín, k príjmom ktorého patrili aj mýtné poplatky od plí a obchodníkov. Od roku 1321 tu bolo kráľovské suché (cestné) i mokré (vodné) mýto. Mýto vyberali i hradní páni alebo župani hradov Likava či Lednica a mestá, napríklad Ružomberok, Trenčín, ale aj miestna cirkev (farnosti). Mestá a obce tiež od pltníkov vyberali poplatky na údržbu mostov, popod ktoré prechádzali. Dôvodom bolo, že pltníci mnohokrát poškodzovali v tom čase najmä drevené mosty. Uvedené prípady sú doložené mnohými listinami. Taktiež v blízkosti miest si pltníci vytvárali plťoviská (plaviská), miesta, kde plte pristávali (v dobovom jazyku prilietali, pribí-

jali) k brehu, za účelom ich opráv, nakladania tovaru či nocovania. Mestá, ktorým tieto plochy patrili, ich pltníkom prenajímali.

Od 16. storočia pltníctvo nadobúda charakter diaľkového obchodu. Plte zo severozápadného Slovenska pokračovali po Váhu k Dunaju a po ňom do južných častí Uhorska. Prvými veľkoobchodníkmi s drevom na Liptove boli feudáli-zemepáni. Obchod s drevom sa rozvíja v Ružomberku, Žiline, Trenčíne, Novom Meste nad Váhom, Seredi, Hlohovci či Komárne.

V 17. storočí sa vytvorila spoločenská vrstva pltníkov, ktorých práca sa stala celoročnou. Išlo o špecializovanú vrstvu poddaných, slúžiacich zemepánom ako veľkoobchodníkom s drevom.

Plte plnili aj funkciu osobnej dopravy, a to najmä z dôvodov neexistencie pevných ciest a nebezpečenstiev (prepady). Taktó jazdili bežné i úradné osoby (napr. likavskí páni na zasadnutia do Pešti). Na pltiach sa dopravila aj vojenská pomoc Rákocimu z Liptova do Trenčína (1706). Plť použili aj poprední slovenskí vlastenci, aby sa dostali na valné zhromaždenie spolku Tatrín v Čachticiach v r. 1847. Na druhej strane, na prelome 17. – 18. storočia, v dobe známeho slovenského zbojníka Juraja Jánošíka, lúpežné tlupy prepadávali aj pltníkov.

V 18. storočí pltníctvo dosahuje svoj vrchol, Komárno sa stáva centrom uhorského obchodu s drevom, guľatinou aj rezivom.

V 70. rokoch 19. storočia začína prudký rozvoj železničnej dopravy, čo oslabuje pltníctvo a riečny obchod. Železnica bola rýchlejš-

Preprava reziva na pltiach blízko Strečna začiatkom 30. rokov 20. storočia

šia a drevo sa nepoškodzovalo ako pri riečnom transporte. V roku 1936 definitívne zaniká pltníctvo na Slovensku ako organizovaný celok. Dôvodom je výstavba energetických zariadení na Váhu či Hrone. Potom sa pltenie dreva obmedzuje len na kratšie trasy.

Existovalo viacero druhov pltní, v závislosti od historického obdobia a šírky či hĺbky vodného toku, na ktorom boli použité. V stredoveku pltník tvorilo niekoľko brvien zviazaných lykom alebo koženými pruhmi z volskej kože. Riadené boli 3 chlapmi pomocou dlhých žrdok. Na Kysuciach máme doložené plte z brvien spojených húžvami (ohybnými prútmi), ktoré obsluhovali 4 – 6 chlapí.

V neskoršom období, 18. – 19. storočí, boli plte stavané pevnejšie. Základná pltník mala názov jedinka. Tvorilo ju 10 – 15 kmeňov, usporiadaných užším koncom (vrcholkom) na zadnej strane, hrubším na prednej strane. Kmene boli ošúpané z kôry a spojené z každej strany priečnymi pololatami – priemami alebo prílatkami. Na zadnej strane sa nachádzalo veslo, ktoré obsluhoval veslár – zadník. Predný pltník, predník, mal v ruke žrdku, ktorou odrážal pltník.

Ešte jednoduchšia ako jedinka bola ordinárka alebo koza. Tvorilo ju 10 – 15 brvien. Predná časť bola tvorená z tenších koncov brvien spojených pomocou klinov, zadná časť pohyblivá (lanom boli spojené len krajné brvná). V strede plte sa nachádzali dlhšie brvná, na krajoch kratšie. Takéto plte slúžili na dopravu na kratšie vzdialenosti. Jednu ordinárku viedol jeden pltník veslom.

Jedinky sa zväzovali do väčších celkov – zväzkov. Tak vznikla dvojpltník (dve jedinky spojené širšími koncami) alebo trojpltník (v strednom diele boli brvná ukladané vedľa seba striedavo, raz hrubším, raz tenším koncom). Trojpltníky sú doložené na strednom a dolnom toku Váhu.

Na Dunaji sa potom plte spájali do úgov, ktoré tvorilo až päť jediniek. Spájanie jediniek sa uskutočňovalo prostredníctvom povrazov.

Upevnenia a typy vesiel boli rôzne, v závislosti od tradičných techník jednotlivých regiónov. Na pltník sa tiež budovala koliba – prístrešok, ktorý slúžil na ochranu pltníka a uloženie prepravovaných komodít.

Medzi najväčšie pltníkové na Váhu v okolí Žiliny patrili Mojšova Lúčka, Považský Chlmec, Hričov a Bytča. Na Kysuciach to boli Kysucké Nové Mesto a Brodno. Na rieke Kysuci je pltníctvo spojené s osídľovaním tejto oblasti budatínskym panstvom a neskôr aj strečnianskym a bytčianskym panstvom. Poddaní tu museli odvádzať v rámci svojich povinností aj plte. Z Kysúc sa plte naložené domáckymi výrobkami a drevenými polotovarmi splavovali na plavisko pri úpätí Chlmca na sútoku Kysuce s Váhom. Z urbára Budatínskeho panstva z roku 1658 sa dozvedáme, že priamo do jeho správy patrila aj krčma v Chlmcu, známa pod názvom „pltnícka krčma“. Je zaujímavé, že od konca 17. storočia v niektorých obciach na Kysuciach pltenie patrilo medzi poddanské povinnosti sedliakov aj slobodných valachov.

Z ďalších komodít prevážaných na pltník treba spomenúť soľ, solené mäso, kožu, kožušiny, výrobky olejkárov a šafraníkov, med, vosk, borovičku, jačmeň, hrach, lan, konope, kapustu, železné

Nákres plte-jedinky

RÓZSAHEGY — Csébrathegy
RUŽOMBEROK — Vrch Čebrat

Pltisko v Ružomberku (okolo roku 1918)

rúry, medené platne, železiarske a hutnícke výrobky, zbrojné zásielky, pušný prach, z potravín najmä bryndzu, rôzne druhy ovčieho syra, oštiepky, maslo, živé ryby, predmety z domácej výroby. Za zmienku stojí, že z okolia Žiliny plťovým transferom vyvážali akostnú „žilinskú“ kapustu, z Rajeckej doliny nakladali v Žiline na plte lesné maliny, jahody, borievky na olej alebo pálenku, produkty kožiarov z Rajca. Z Varína, Terchovej a Čičmian zasa výborný ovčí syr. Z Liptovského Hrádku do Žiliny vozili na pltiach aj medenú a železnú rudu a odtiaľ ju furmani dopravovali ďalej na vozoch do hút v ostravskej oblasti.

Po roku 1905, kedy bola založená žilinská továreň na celulózu, sa guľatina v pltiach splavovala po Orave do Váhu a po ňom do celulózky v Žiline. Ešte v rokoch 1920 – 1930 napr. žilinská celulózka prepravila plťovým transportom z Liptovského Hrádku do Žiliny 11 tisíc zväzkov dosák a hranolov všetkých druhov a Drevoobchodná spoločnosť Žilina z Liptovského Hrádku do Komárna 10 tisíc zväzkov.

V súvislosti s pltníctvom sa najmä v ľudových poverách a povestiach stretávame s celým radom nebezpečných miest v splavovaných riekach, ktoré po stáročia vzbudzovali rešpekt pltníkov. V žilinskom regióne sú najznámejšie nebezpečné skalné bralá Margita a Besná v Strečnianskej tiesňave. Z pravého brehu pri začiatku tiesňavy kedy si vyčnievalo skalné bralo Besná, navyše tesne pred pravotočivým meandrom Váhu. Pltníci museli vynaložiť veľa síl, kým sa im podarilo bralo obísť. Hneď za ním, v neďalekej zátok z ľavého brehu, číhala na nich Margita (Margetina skala), čo bolo niekoľko vedľa seba trčiacich skál, cez ktoré sa dalo prejsť len v jednom mieste. Obe skaly si vyžiadali mnoho pltníckych životov, preto toto miesto bolo opradené tragickými povestami. Sútok Váhu a Kysuce pri Budatíne patril tiež k nebezpečným miestam, lebo silný tok Kysuce vytváral silné vodné prúdy. Pltníci museli tadeto viesť plte priečne, aby sa udržali na vode. Pltiam prichádzajúcim z Kysúc zasa hrozilo nebezpečenstvo najmä pri zvýšenom stave vody na rieke Kysuca. Plte prudko padali do vôd Váhu a celkom sa ponárali. J. S. Rek, slovenský dejateľ a spisovateľ, nazýva miesto sútokú krútidlom: „Budatýnske krútidlo bolo v čase, keď Kysuca rieka sa rozvodnila

a uniesla plte, veľmi nemilým zastaveničkom pre pltníkov. Prúdy Kysuce vbíjaly sa do Váhu, zarážaly jeho vlny, že krútnava bola veľmi silná. Koho tam zabralo, ten potom musel sa veľmi naveslovať, až sa z krútnavy vyslobodil. Doktoré plte 8 – 10 – 15 ráz okružilo, čo nemohli ďalej.“

Ďalšou nebezpečnou prekážkou pltenia na Váhu boli mosty. Ich prekonanie patrilo k najťažším previerkam zručnosti pltníkov. Pltník musel popod ne doslova preletieť zohnutý a zároveň šikovne manévrovať, aby nenarazil do tzv. pilot (podpier), ktoré podopierali konštrukciu mosta (drevené podpory bývali každé 3 – 4 metre od seba). Takýto most bol na Váhu v stredoveku v Sučanoch, Žiline a Trenčíne, v 19. storočí i v Bytči. Po výstavbe železníc pribudli železné mosty, ktoré pltníkov ohrozovali minimálne. Skaly Margita a Besná boli odstrelené pri výstavbe Košicko-bohumínskej železnice a použité na železničný spodok trate.

Peter Šimko

Foto Archív Považského múzea

Plť, železničná drezina a cesta v doline Váhu pri Kraľovanoch okolo roku 1900

Tanec a jeho možnosti v dnešnej dobe

Pod slovom tanec si každý môže predstaviť niečo iné. A dnes to platí obzvlášť. Môže si zatancovať hádam úplne každý bez ohľadu na vek či pohybové schopnosti, a to v množstve rôznych štýlov, ktoré kedysi buď ani neexistovali, alebo boli vyhradené iba pre niekoľko vynikajúcich jednotlivcov ako profesionálna záležitosť a väčšine spoločnosti tým boli viac či menej zapovedané. Aké sú teda možnosti na sebarealizáciu či jednoducho zábavu na voľný čas?

Balet – kedysi sme ho mohli vidieť snáď iba na scénach národných divadiel, dnes je však pomerne bežne dostupný i pre neprofesionálnu záľubu. Je pravda, že pre tento typ tanca je potrebné mať aspoň aké - také tanečné či fyzické predpoklady, preto sa odporúča začať s ním skôr v detstve, kedy je ešte kostra vo vývoji a má väčší pohybový rozsah. Dajú sa však nájsť i kurzy pre dospelých, stačí sa len snažiť a mať motiváciu. Okrem klasického baletu sa stal pomerne obľúbeným i moderný balet.

Scénický a moderný tanec – jedna z kategórií novšieho druhu, ktorá sa dnes taktiež teší veľkej obľube, a to kvôli možnosti vyjadre-

nia hudby pohybom bez akýchkoľvek pravidiel a obmedzení. Tieto dva druhy sa vzájomne prelínajú, niekedy sa k nim radí i moderný balet. Sú k nim potrebné už väčšie tanečné či pohybové schopnosti a dobré hudobné čítanie. Technicky je pomerne náročný, pretože pohybovo vychádza z klasického baletu.

Step – ďalší tanec z „profesionálnych“ sfér. Spočíva v komplikovanej práci s nohami, resp. chodidlami, ktoré vyklepávajú rytmus. Horná časť tela obvykle neslúži na vyjadrenie tanca, iba na vyvažovanie tela. Je k nemu potrebná špeciálna obuv. Opäť je možné nájsť i kurzy pre dospelých, dokonca i niekoľko rôznych druhov, okrem

klasického stepu aj írsky step (odlišný nehybným držaním tela) či trochu odlišný jazzdance, ktorý stojí na pomedzí viacerých tanečných štýlov, napr. i moderný či muzikálového tanca.

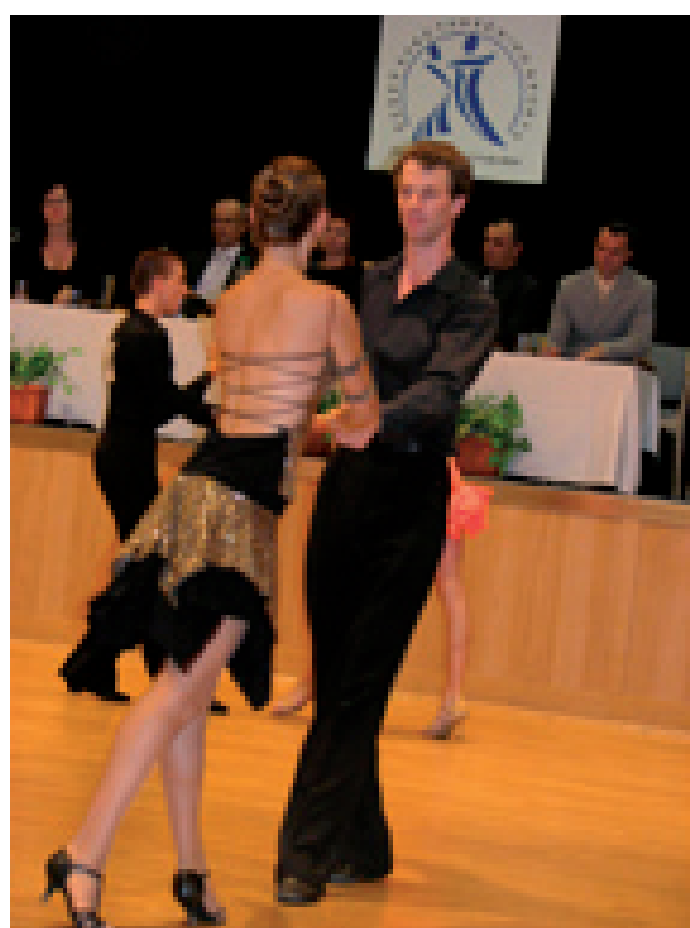
Spoločenské tance sa delia na dve kategórie: latinsko-americké a štandardné, pričom pre každú z nich je charakteristické niečo iné. K tancom štandardným neodmysliteľne patria krásne dlhé šaty s bohatými sukňami a obleky či fraky s motýlikmi. Ide o 5 tancov: anglický waltz, tango, viedenský valčík, slowfoxtrot a quickstep. Pre latinsko-americké tance sú naopak typické krátke sukne, množstvo ligotavých kamienkov a výrazné, až extravagantné líčenie. Do tejto skupiny patrí opäť 5 tancov: samba, čača, rumba, paso doble a jive. Kedysi ste sa s týmto druhom tanca mohli stretnúť v podstate iba na plesoch a tanečných, alebo na profesionálnej úrovni na súťažiach. Dnes už na ne narazíte v každom meste, v rôznych podobách a pre všetky vekové kategórie. Okrem tanečných kurzov bývajú bežne prístupné tanečné večery či tančiarne. Taktiež je možné sa venovať spoločenským tancom i profesionálne. Na Slovensku prostredníctvom súťaží pre tzv. neregistrované páry, pričom po nazbieraní určitého množstva bodov a finál je možné sa zaregistrovať a pokračovať do jednotlivých výkonnostných tried od D do A, prípadne až do medzinárodnej úrovne M. Obdobne to funguje i v Českej republike, len namiesto neregistrovaných párov je kategória hobby, ktorú je však možné úplne vynechať a rovno sa registrovať. Podľa veku sa potom rozlišujú ďalšie podkategórie: deti I a II, junióri I a II, dospelí a senióri. Často sa medzi spoločenské tance radia i mimosúťažné tance, napr. polka, mazúrka, mambo, argentínske tango, blues, čardáš atď.

Hip-hop, street dance a break dance asi ani netreba predstavovať. Taktiež jeden z najobľúbenejších druhov tanca, najmä medzi mladšími vekovými kategóriami. Postupne sa vypracoval až k životnému

štýlu či samostatnej subkultúre, je charakteristický hudbou i oblečením. Niektoré pohyby, čo už napovedá i samotný názov break dance, obsahujú takmer akrobatické prvky a tanečníci sú obvykle veľmi pohybovo i silovo zdatní. Kedysi to bol tanec ulice, dnes existuje i na profesionálnej úrovni v podobe najrozličnejších tanečných skupín. Organizujú sa rôzne súťaže ako i tanečné kurzy.

Salsa a netradičné latino – mnohí možno nevedia, čo si pod týmto pojmom predstavia. Nejde totiž o latinsko-americké tance, ktoré sa tancujú závodne a majú stanovené pravidlá a figúry. Ide o tradičné tance obvykle pochádzajúce z karibskej oblasti. V ČR a SR nemajú, snáď až na salsu, dlhšiu tradíciu. Patrí sem ešte bachata, zouk, kizomba, brazílska samba a ďalšie. Môžete si ich zatancovať jednak na kurzoch a workshopoch, jednak na najrozličnejších tanečných akciách i v obyčajných kaviarňach. Často sú organizované i medzinárodné workshopy so zahraničnými lektormi. V salse sa usporadúvajú aj súťaže. Zouk je zaujímavý celou škálou typov závislých najmä na hudbe, v práci s partnerkou, doplnený efektne vlasmi. Brazílsku sambu pozná asi každý z karnevalu v Rio de Janeiro, typickým sprievodom s pestrofarebnými šatami a perovými maskami. Tieto tance možno odporučiť ako najľahšie dostupný voľnočasový koníček, nie sú potrebné žiadne zvláštne pohybové schopnosti, nie sú obmedzené vekom a dajú sa naučiť pomerne ľahko i bez predchádzajúcich tanečných skúseností.

Africké tance – ide o tance veľmi rytmické a živé. Často bývajú sprevádzané bubnovou hudbou. Ako už napovedá názov, ide o tradičné tance afrických kmeňov, pôvodne slúžiace k rituálnym účelom ako vyjadrenie pocitov zo života a prírody. U nás sa obvykle tancujú v skupinách, so živou hudbou a v pestrofarebnom voľnom oblečení. Sú ideálne na odreagovanie a uvoľnenie sa.

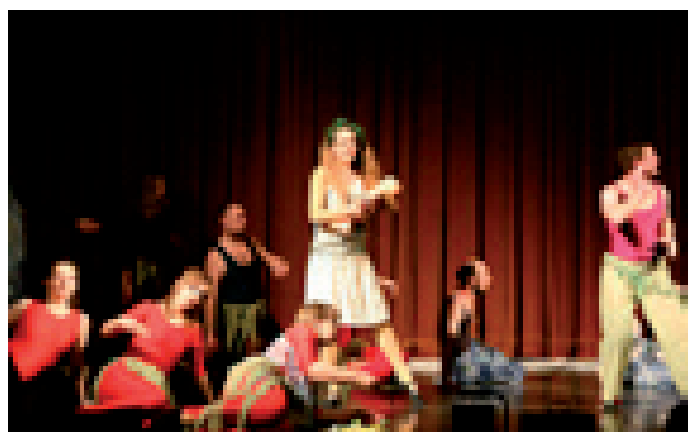
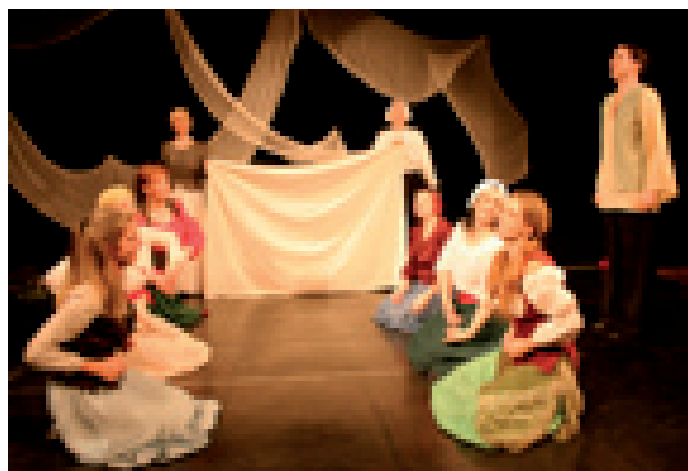

Orientálne a brušné tance – do tejto skupiny patria tradičné tance z východnej a juhovýchodnej Ázie, ale aj severnej Afriky. Charakteristická je práca s brušnými svalmi a bokmi a sú určené pre ženy. Tradične sa používa i príslušné oblečenie odhaľujúce práve oblasť brucha, často s rôznymi závojmami a býva pošíť tzv. peniačkami, ktoré pohyb dopĺňajú i zvukom. Tieto tance s nádychom exotiky sa dnes tešia veľkej obľube medzi ženami najrôznejšieho veku, ale i telesných proporcií. Dokonca majú pozitívne uvoľňujúce účinky v tehotenstve. Taktiež sú u nás dostupné najrôznejšie kurzy i súťaže. Špecifické sú i tance s rôznymi predmetmi – napr. závojmami, vejármi či mečmi. Zvláštnym druhom sú tzv. bollywoodske tance, odvodené z indického tradičného tanca, ktorý sa do povedomia dostáva najmä prostredníctvom indických populárnych filmov.

Ďalším druhom sú **historické tance**. Ide v podstate taktiež o tradičné tance, avšak tentoraz z nášho územia či v širšom ponímaní z Európy. Obvykle sú predvádzané rôznymi skupinami historického tanca či historického šermu, sprevádzané i hranými predstaveniami s dobovou tematikou. Možno sa s nimi stretnúť na rôznych akciách, akými sú napr. staromestské slávnosti, jarmoky, ale i vinobranie a pod. Môže ísť o tance z obdobia gotiky, renesancie či raného novoveku, čomu sa usposobujú i dobové kostýmy. Opäť nie je problém sa ich naučiť v akomkoľvek veku.

Ľudové tance predstavujú snáď najobvyklejší a najčastejší tanečný štýl na našom území s dlhodobou tradíciou, ktorý napriek modernej dobe stále pretrváva. Dali by sa považovať za podkategóriu historických tancov. Zvýšenej obľube sa tešia najmä na dedinách, prípadne v menších mestách. Tanečný prejav je obohatený ľudovými krojmi, býva doplnený i spevom, prípadne živou hudbou. Okrem organizovaných profesionálnych súborov je možné sa zúčastniť akýchsi nácvikov pred rôznymi akciami, akými sú napr. hody alebo vinobranie.

Country tance – štýlom pochádzajúce zo Severnej Ameriky. U nás tancované v rámci tanečných skupín, kurzov, ale i country bálů. Existuje opäť niekoľko druhov, napr. line dance, tancované skupinovo na čiarach, tzv. linách, square dance, tancované po štyroch pároch radených do štvorca, pričom v hudbe sa hlásia tanečné figúry, ktoré tanečníci tancujú, round dance atď. Medzi typické tanečné oblečenie patria country klobúky, kárované košele, ale i obyčajné rifle.

Swing – patrí do podskupiny jazzu a bluesu, vytvorený približne v tridsiatych rokoch 20. stor., v poslednom čase veľmi obľúbený už aj v Českej republike a na Slovensku. Opäť je možné nájsť niekoľko rôznych typov, ako Lindy Hop, West coast swing, Boogie – woogie a niekedy sa sem radí i Rock 'n' roll.

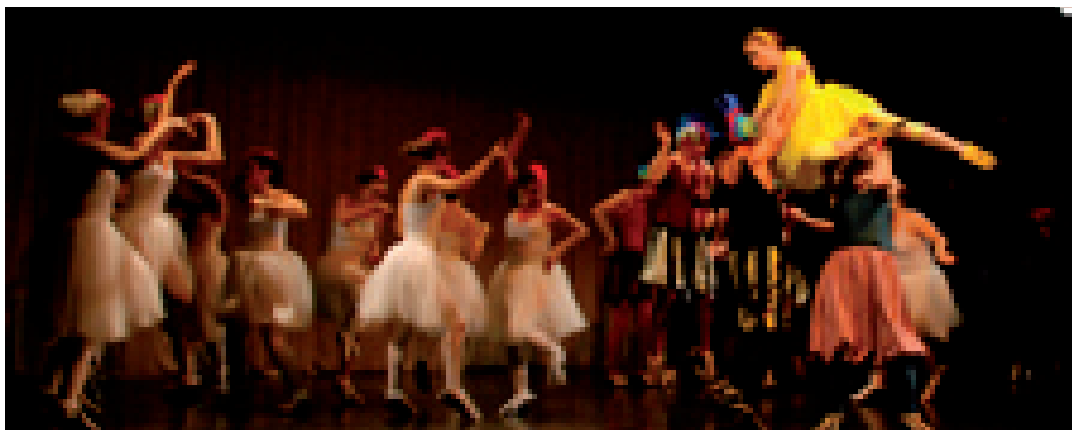
Pole dance, flirt dance, go-go dance – táto kategória tancov patrí prevažne ženám, a dalo by sa povedať, že odvážnejším z nich.

Go – go dance je známy skôr ako strip dance, a kedysi by ho bolo možno vidieť iba v striptízových kluboch. Flirt dance je jeho o niečo „nevinnejšia“ obdoba, často tancovaný napr. so stoličkami. Nakoniec pole dance je tiež známy ako tanec pri tyči. Často už nemá ani tak vyzývavú, ako skôr športovú povahu. Je veľmi fyzicky náročný a je nutné mať určité svalové dispozície. Na druhú stranu, všetko sa dá naučiť – stačí iba chcieť. Dnes

už sa postupne upúšťa od predsudkov a tieto tanečné štýly sa stávajú pomerne populárnymi. Organizujú sa rôzne kurzy i súťaže.

Pre ešte viac náročných je možnosť účasti v tanečných či v divadlách, zaoberajúcich sa tancom. Väčšina z nich sa obvykle zaoberá tancom profesionálne a zameriava sa na scénický či výrazový tanec. Nájdú sa však i rôzne amatérske skupiny, ktoré tancujú jednoducho pre radosť a ponúkajú každému možnosť zatancovať si. Ako je vidieť, existuje množstvo najrôznejších tanečných štýlov a vybrať si môže naozaj každý. Záleží len na osobných preferenciách a finančných možnostiach.

Alica Virdzeková ml.
Foto archív autorky

Alexej Vojtášek

Výtvarné umenie rozpráva najväčšie

Tá naša známosť či priateľstvo sa počíta od polovice sedemdesiatych rokov 20. storočia. Časy nekonečných hľadání a rozhovorov. Vytváraní situácií, preflámovaných nocí a životnej aktivity. Doba výstav a opäť výstav. Článkov, ktoré čítalo celé Slovensko. Galérie boli všade, v každej redakcii novin. Toto všetko ľudí vychovávalo. Nikto sa ich nepýtal, čo ich zaujíma. Možno by ani nevedeli povedať.

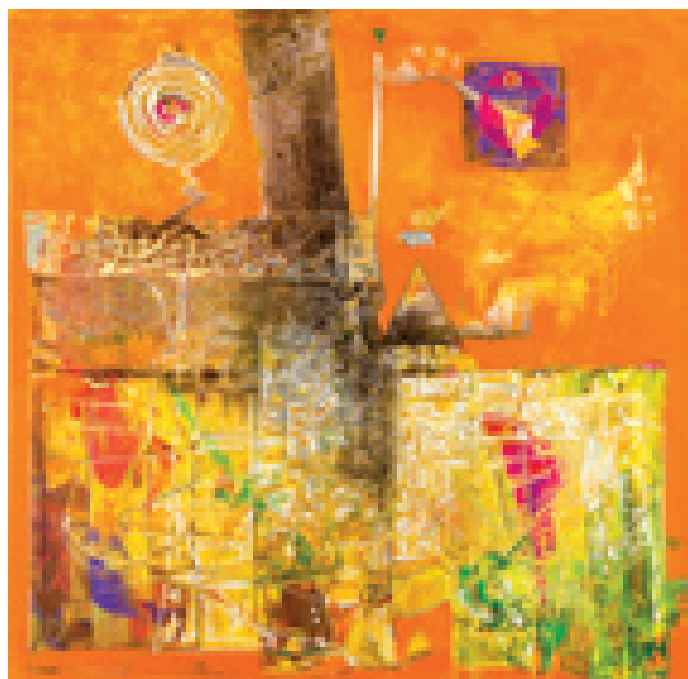
Boli kluby umelcov a veľké priateľstvá výtvarníkov, hudobníkov, hercov a spisovateľov. Lekári obdivovali umelcov a naopak. Život vrel každým krokom, ktorý charakterizovala obrovská Brunovského škola, jej všade známy ateliér vedľa SND. Blízky Mliečny bar a Kryštál bar boli pojmy s ňou úzko späté.

Alexej Vojtášek je bezsporu jednou z najväčších umeleckých veličín slovenského výtvarného prejavu. Začínal voľnou grafikou. Jedinečne motivovaný veľkosťou človeka a jeho poslaná na tejto zemi zobrazoval v premyslených kompozičných celkoch jeho veľkosť. Stovky grafík, knižných ilustrácií a kresieb. Autorov rukopis v nich utváral jemu vlastnú filozofiu, ktorá sa stala nosnou pre celú jeho ďalšiu tvorbu. Humanizmus a výzva.

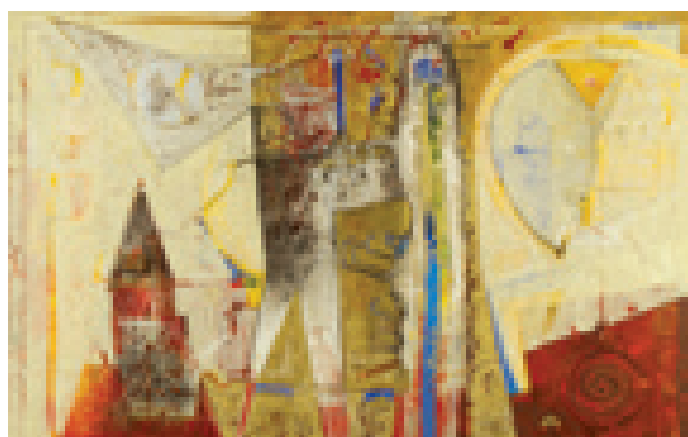
Umelcove grafiky prekypovali istotou línie, kreativitou ruky a jemnosťou. Človek je silný a dobrý. V podstate.

Oscilovala v nich dávna história. Vývoj existencie. A dnešný človek. Dokázal to, čo málokto z jeho kolegov. Vytvoril autentickú sériu tvorivých odkazov na doby, ktorých umenie bude ľudstvo obdivovať naveky. Osobne však vytvoril ako absolvent vysokej školy, ktorý vstupoval do umeleckého života v sedemdesiatych rokoch minulého storočia, neobyčajný záznam o dobe. Autor exceloval. Myšlienkovým bohatstvom, exkluzivitou výrazu a bravúrnym zvládnutím techniky. Bol satelitom a zároveň súčasťou veľkého a jedinečného nástupu „Generácie okolo roku 1950“, ktorá priniesla nové hodnoty do vývoja. Bola to silná generácia najmä grafikov, odchovancov školy Vincenta Hložníka či Albína Brunovského. „Generácia 1950“ bola tá z najlepších, ku ktorej sa treba vracať. Ich hodnota je nepopierateľná a škoda, že iba čaká na objavenie. Sú to umelci, ktorých poznalo Československo. Umelci, ktorí už viac ako dve desiatky rokov kapitalistickej éry dominujú v slovenskom výtvarnom prejave. Zrelou a jedinečnou tvorbou, ktorá má mimoriadne kvality. Dnes patria medzi umelecké stálice.

Takým je aj Lexo Vojtášek. Umelec, ktorý postupne prešiel do tajov maľby, kombinovanej maľby rozmerých formátov a čiastočne i plastiky. Umenie je zmena. A tú autor nielen dobre pozná, ale aj akceptuje.

Vibračné signály II

Zlatý vek 2007

V maľovaných obrazoch zlatou farbou zlátí lode faraónov i dnešok. Do výtvarného výrazu prenáša postavy z profilu, perspektívu naznačuje, rieši pôsobenie kombinovaných techník a prostoty zvýraznenej farbou. Obrazy sa tak veľmi rýchlo stali magnetom pre zberateľov. Boli stále atraktívnejšie aj preto, že autor do nich dokázal vložiť tak často spomínanú, ale nepochopenú energiu života. Obraz tak dostáva život. Pohľady naň majú pri každom obzretí iný výraz. Sála z neho výzva i pokoj. Majstrovské dielo, ktoré sa usmieva. Akoby vedelo, že je dobré.

Alexej Vojtášek je jedným z veľkých talentov súčasnej výtvarnej scény Slovenska. Vyštudoval na oddelení grafiky a ilustrácie profesora Albína Brunovského bratislavskej Vysokej školy výtvarných umení (1973 – 1980). Po jej úspešnom absolvovaní (Cena VŠVU, 1980) pomerne rýchlo získal ako výborný kresliar, grafik a ilustrátor významné postavenie vo vtedajšom výtvarnom živote.

Lexova tvorba bola i zostane spojená s kresbou. Vďaka ľahkosti ruky a istote, s akou vedie ceruzku a rydlo. Bola nositeľom túžby, dokonalosti, šťastia a nádeje. V desiatkach ilustrovaných kníh a voľných grafických listoch.

Farbu, jej nekonečné množstvo odtieňov a vizuálneho pôsobenia využíval v knižnej ilustrácii. Bol to ďalší výrazový fenomén výtvarného umenia, ktorý ho od tvorivých začiatkov nesmierne priťahoval. K túžbe maľovať sa často vracal aj v osobných rozhovoroch. Maľovať veľké obrazy.

Už za prvé desaťročie od absolvovania vysokoškolského štúdia (1980 – 1990) vytvoril rozmerné a hodnotné umelecké dielo. S autentickým, temer neprehliadnuteľným rukopisom. Autorova voľ-

Znamená

ná grafická tvorba je Nádej, Túžba a Budúcnosť, Harmónia. Človek je v celej svojej rôznorodosti v podstate len jeden. Bohaté sú však jeho vonkajšie prejavy, ktoré najcharakteristickejšie vidíme na jeho kultúre.

Začiatkom deväťdesiatych rokov sa Alexej Vojtášek ako spoločensky rešpektovaný výtvarný umelec programovo začal venovať maľbe. Autorove obrazy symbolov a starých myšlienkových posolstiev, tieto monumentálne cítené diela boli na slovenskej umeleckej scéne ničím novým. Cez obrazovú tvarovo farebnú plochu vyjadroval svoje poznanie. Pocity z poznatkov o myslení kultúr dávneho.

Každý autorov obraz fascinoval. Obrazovú plochu kombinoval s inými materiálmi, vkladal do nej kovové či drevené plastiky, detaily. Ich kolorit bol jemne tlmený, pritažlivý. V obrazoch sa prelínali trojuholníky, štvorce, oblúky a kruhy, špirály času a kovové linky. Každý z nich je doposiaľ zdrojom energie. Pozitívna energia na slovenskej výtvarnej scéne.

S postupne upevňovanou istotou i spoločenským uznaním koncipuje až do dnešných dní svoj tvorivý program stále veľkorysejšie. V novom tisícročí, v dobe rýchlosti, minimalizovania neobjavených objavov a preplnenej energiami viac ako sedem miliárd obyvateľov zemegule vytvára rozmerné obrazové diela. V kombinovanej technike všestranne využíva možnosti jej štruktúr. Veľkosť celej živej existencie na zemeguli vníma bez časových obmedzení. Veď napokon čas nejestvuje. A časopriestor je v každom autorovom obraze. Preto patria medzi súčasnú slovenskú špičku. Bravúrne rozdelenie myšlienok do etáp a detailov, ich analýza a prelínanie, to sú najdôležitejšie autorove prínosy. Maliarsku tvorbu dopĺňa trojrozmernou plastikou. Sochy sú predovšetkým kombináciou kovu a kameňa. Sú akoby šperkami ľudskej histórie. („Vidma“, 2003, „Trigon“, 2003).

Nulla ex re alia nasci potest

Celá umelcová tvorba je monumentálnym dielom. Výpoveďou duševne bohatého a silného umelca o hodnote a zmysle života. O sile a tvorivosti. To najkrajšie v ňom, farba, linky a človek vychádza zo Slovenska. Z prírody a zeme, kde rástol. Iba tak môže prechádzať do jeho obrazov sila vesmíru. Nie preto, aby uspokojila, ale zaujala. Aby jemne diskutovala s divákom o konečnom čase, ktorý my ľudia nazývame večnosť. Umenie, ktoré vzniká v ateliéri Alexeja Vojtáška, je veľkolepým prejavom kvality, ktorá sa bude zákonite rokmi zhodnocovať. Možno tak dynamicky ako celé 21. storočie.

Akademický maliar Alexej Vojtášek, jeden z najvýznamnejších súčasných slovenských umelcov, sa narodil 13. decembra 1952 v Roudnici nad Labem. Vysokú školu výtvarných umení absolvoval v ateliéri profesora Albína Brunovského v roku 1980. Neskôr na tejto škole prednášal (1985 – 1990).

V súčasnosti sa venuje predovšetkým štrukturalnej maľbe. Je profesionálny umelec, ktorý dokáže vložiť do hodnoty obrazovej plochy pozitívnu energiu, život a výzvu k rozmyšľaniu.

Ilustroval viac ako sto knižných titulov. Rozsiahle dielo vytvoril vo voľnej grafike a kresbe. Zúčastnil sa desiatok kolektívnych výstav doma i v zahraničí. Pripravil desiatky samostatných výstav. Autorove diela sú súčasťou domácich i zahraničných galerijných i súkromných zbierok.

Za svoju tvorbu obdržal ocenenia. Cenu 3. medzinárodného triennale kresby, Norimberk a ďalšie. Je držiteľom prestížneho ocenenia „Identifikačný kód Slovenska“ (2007).

Luboslav Moza
Foto archív autora

Jánošík vo výtvarnom prejave slovenského ľudu a neprofesionálnych umelcov

Maľby na skle

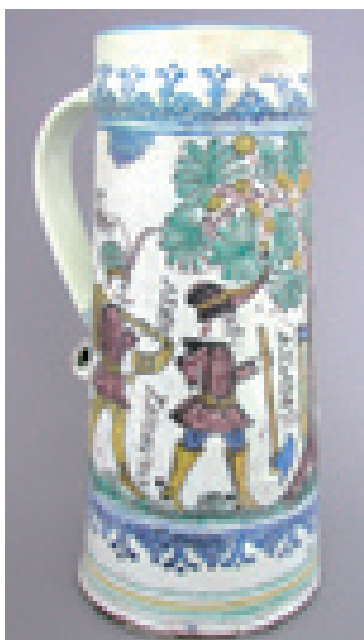
Jánošíkovská tradícia na Slovensku pretrváva už takmer tri storočia v nepretržitej kontinuite mnohých folklórnych, literárnych a výtvarných žánrov. Zrodila sa z prirodzenej ľudskej túžby po lepšom živote, sociálnej spravodlivosti, morálnych hodnotách či normách. Prešla vývojom zmien od najjednoduchších folklórnych podaní dedinského ľudu až po spontánne začlenenie sa do našej národnej kultúry ako typický slovenský jav. Reprezentovaná zidealizovanou postavou zbojníckeho kapitána Juraja Jánošíka a jeho hôrných chlapcov bola predurčená nielen hlboko sa vryť do srdca a pamäte ľudu, ale zároveň vplývať na mnohé zložky našej kultúry, výtvarné umenie nevynímajúc. Dlhobola jánošíkovská tradícia doménou ľudového výtvarného umenia, až neskôr sa vyvíjala paralelne s umením profesionálnym. Ľudové umenie priamo nadviazalo na ústnu folklórnu tradíciu, predovšetkým na historické povesti o Jánošíkových hrdinských skutkoch, ktoré boli známe aj v okolitých krajinách, najmä v Poľsku a na Morave. Cez ľudový výtvarný prejav prostý ľud vyjadroval svoj vzťah k Jánošíkovi ako k hrdinovi, ktorý stojí na strane chudobných a tiež interpretoval svoje predstavy o jeho domnelom výzore či skutkoch.

Na Slovensku máme bohatý výtvarný materiál s jánošíkovskou tematikou najmä v oblasti maľby na skle, keramiky a drevorezby. Značná časť týchto dokladov sa nachádza v múzeách a galériách po celom Slovensku, tvorba súčasných neprofesionálnych umelcov aj v súkromných zbierkach. Stvárnenie Jánošíka v ľudovom umení podlieha istému stereotypu. Najčastejšie je zobrazovaný v ľudovom odevu s pastierskym klobúkom a so zvýraznenými atribútmi sily a nadprirodzených schopností, ktoré symbolizovali valaška a opasok.

Skôr ako do ľudovej tradície vstúpil Juraj Jánošík, história nám zanechala starý výtvarný prejav tzv. zbojnícku skalu pri Hrabušiciach na Kláštorisku v okrese Spišská Nová Ves. V objekte vysokom asi 3 metre sú vytesané figurálne motívy zbojníkov s valaškami a nápis s datovaním 1657. Zbojnícka skala je podľa týchto údajov najstarším výtvarným zobrazením zbojníkov na Slovensku a súčasne jediným známym stvárnením zbojníckeho námetu pred Jánošíkom.

Jánošíkovská tematika sa po prvý raz objavila na habánskej fajansovej nádobe, holbe na víno. Je datovaná rokom 1726 a vznikla na moravsko-slovenskom pomedzí alebo na juhozápadnom Slovensku. Kompozične stvárnjuje štyri postavy pri strome, do ktorého sú z oboch strán zaťaté valašky. Jánošík je tu zobrazený s džbánom a karabínou spoločne so svojimi druhmi Ilčíkom so šablou a Gajdo-

*Holba na víno so zbojníckym motívom, autor neznámy, 1726
Etnografický ústav Moravského zemského múzea v Brne*

šíkom s gajdami. Identifikovať ho tu môžeme, podobne ako aj v neskoršom období, na základe valcovitého hajdúskeho klobúka, tzv. čakova. Patrí k charakteristickým ikonografickým atribútom výtvarného stvárnenia Jánošíka vôbec. Holbu na víno uchováva vo svojich zbierkach Etnografický ústav Moravského zemského múzea v Brne.

Najpočetnejšiu skupinu dokladov s námedom Jánošíka a jeho družiny predstavujú ľudové maľby na skle. V prostredí vidieka a mestečiek sa udomácnili od konca 18., ale najmä od začiatku 19. storočia. Domáce sklárske huty poskytovali ľudovým maliarom dostatok potrebného materiálu pre pritažlivé pestrofarebné obrázky zväčša s náboženskými motívami, aby sa stali obľúbenými doplnkami takmer všetkých domácností. Maľby na skle s jánošíkovskou tematikou tvoria v rozsiahlej náboženskej tvorbe jedinou výnimku stvárnenia svetského námetu. Tento typ malieb bol samozrejme oproti náboženským obrazom podstatne vzácnejší. O ich popularite nachádzame zmienky aj v starších publikáciách, napríklad v diele Pavla Dobšínskeho *Prostonárodnie obyčaje, povera a hry slovenské* z roku 1880, kde píše:

„Obrazy visia na stenách ponad stôl a medzi prednými oblokmi, k nimž zrkadlo len v novšom čase a u poprednejších obyvateľov dostalo sa. Bývajú to u katolíkov obrazy Spasiteľa, Márie a Svätých; u evanjelikov tiež obraz Spasiteľa ukrižovaného lebo trním korunovaného a podobizne Dr. M. Luthera, Katarieny z Bory, Melanchtona a Superintendentov jejích Jozeffyho, Seberiniho, Kuzmaniho atď. U katolíkov nadto nájdeš kríž (krucifiks) a nádobku s posvätnou vodou: u obojích zasa dľa starodávneho zvyku na skle maľovaných našich hôrných chlapcov predovšetkým Jánošíka...“ Skutočnosť, že obrazy Jánošíka mali svoje miesto vedľa obrazov náboženských, svedčí o tom, že ľud k nemu prechovával rovnaké sympatie a úctu ako k ochrancom ich životov a príbytkov, k svätým. Najväčší počet a zároveň najstaršie maľby vznikli v prvej polovici 19. storočia a pretrvávali v niekoľkých variáciách až do začiatku 20. storočia. Pôvodne interpretovali rôzne grafické materiály ako predlohy. Niektoré boli ich vernou kópiou, iné autori dotvárali podľa vlastných predstáv. Vyskytovali sa najmä v oblastiach s najsilnejšou jánošíkovskou tradíciou – v severozápadnej, severovýchodnej

Jánošíkova družina, Jaroslav Honz, maľba na skle, 1988, kópia vyrobená podľa originálu zapožičaného zo SNM – HU v Bratislave. Považské múzeum v Žiline. Foto Anna Kucharčíková

a južnej časti stredného Slovenska. Jánošíkovské námety spodobované na skle ľudovými umelcami sa vyskytovali v dvoch verziách. Hovoríme o tzv. stredoslovenskej a východoslovenskej skupine, ktoré sa od seba odlišujú viacerými výrazovými prostriedkami ako dekoratívnosť, expresívnosť či farebnosť.

Základným motívom u oboch typov malieb bolo však prijímanie zbojníka za nového člena družiny. Tento motív vychádzal z obľúbeného ľudového rozprávania, podľa ktorého sa kandidát o členstvo v družine musel preukázať odvahou a zdatnosťou. Skúška spočívala v zatancovaní zbojníckeho tanca a v skoku nad vatrou alebo kotlíkom naplneným dukátmi. Nádejný zbojník mal súčasne odťat valaškou vrcholec stromu a pištoľou odstreliť vrcholec iného stromu, prípadne sa napiť pálenky. Na týchto najtypickejších obrazoch sa vyskytuje šesť osôb. Ústredná postava vo výskoku nad ohňom alebo kotlíkom drží v rukách obmieňajúce sa atribúty – pištoľ, valašku a fľašku. Jánošík, zvyčajne odlišený červenými nohaviciami, stojí bokom. Opísaný výjav sa na Slovensku vyskytuje v dvoch variáciách na základe dvoch grafických predlôh – ocelorytín. Na jednej je postava prijímajúceho člena v pozícii výskoku so skríženými nohami s tvárou obrátenou k divákovi, na druhej je znázornená z profilu. Tomuto motívickému stereotypu sa vymyká maľba na skle, ktorá stvárňuje scénu prepadnutia židovského kupca tromi zbojníkmi so žartovným nádychom, nachádzajúca sa v zbierkovom fonde Považského múzea v Žiline. Jeden zbojník ťahá kupca za bradu, druhý za vlasy. Najstaršie maľby z 20. rokov 19. storočia sú bez rastlinného dekoru. Ten pribúdala postupne, najskôr v podobe ihličnatých stromov v pozadí, neskôr ich vystriedala ornamentálna výzdoba v podobe kvetov. Na všetkých maľbách sa veľký dôraz kladol najmä na zobrazenie odevu a atribútov zbojníkov. Aj maľby na skle prešli istým vývojom. Z ďalšieho obdobia, najmä konca 19. a zo začiatku 20. storočia je pre ne typická zjednodušená schéma a vznikali aj v oblastiach, kde jánošíkovská tradícia nebola až taká silná. Ich autori nebývali vždy anonymní. Po prvej svetovej vojne u nás jánošíkovské motívy maľoval Alexander Salzmann (1879 – 1959) z Paty pri Galante, potomok rodiny známej touto tradíciou.

Pochádzal z oblasti, kde jánošíkovská tradícia bola takmer neznáma, preto sa inšpiroval najmä literatúrou a dobovými kalendármi. Upustil od tradičného zobrazenia, uprednostňoval vlastnú fantáziu a do obrazov pridával architektonické či krajinárske motívy. V roku 1922 na výzvu A. Václavíka namaľoval niekoľko obrazov pre vtedajšie Vlastivedné múzeum v Bratislave, medzi ktorými bol aj cyklus zo života Jánošíkovho. K tejto téme sa opäť vrátil v roku 1956 na požiadanie pracovníkov ÚLUV-u. Po druhej svetovej vojne sa maľby na skle prestali objavovať. K opätovnému návratu k maľovaným obrazkom dochádza v 60. rokoch 20. storočia. Časť autorov sa pridáva tradičnému zobrazeniu jánošíkovského námety, iní ho pretvárajú do nových podôb, pričom čerpajú z literatúry, filmu, ľudových piesní či povestí. Tvorbu mnohých autorov ovplyvnili tiež pracovníci ÚLUV-u, ktorí nielen mapovali umelecky nadaných ľudí, ale zároveň ich usmerňovali. V dielach týchto autorov je Jánošík zob-

razovaný oproti tradičným maľbám častejšie sám, bez členov svojej družiny, zväčša v štylizovanej pozícii na koni. Významnou predstaviteľkou maľby na sklo v tomto období bola Alžbeta Korškošová (1904 – 1983), pôvodom z Čiernej Hory v Poľsku, neskôr žijúca v Kežmarku a v Bratislave. Hoci sa tematicky sústredila najmä na život ľudu oravskej dediny, v jej tvorbe si našiel miesto aj svojsky poňatý obraz Jánošíka so svojou družinou. Častejšie sa téma objavila u Ludovíta Kameníka (1903 – 1983) z Trnavy, ktorý postavu Jánošíka zakomponoval do trnavského prostredia. Jánošíkovské motívy interpretovala cez maľby na sklo aj jedna z najznámejších predstaviteľiek tohto výtvarného žánru – Valéria Benáčková (1924), rodáčka z Chynorian, žijúca v Prahe. V druhej polovici 70. rokov dostala od ÚLUV-u ponuku na maľovanie obrazkov vychádzajúcich z jánošíkovskej legendy, ktoré istý čas aj realizovala. Nečerpala však zo starých malieb, inšpiráciu našla vo vlastnej fantázii. Originálna a pôsobivá je najmä jej kompozícia s názvom Jánošíkova družina, kde je tento ľudový hrdina jadrom obrazu a okolo neho sú v desiatich medailónoch umiestnené portréty jednotlivých zbojníkov aj s menami. K výrazným osobnostiam maľby na skle patrila aj nedávno zosnulá Zuzana Vaňousová (1922 – 2013), rodáčka zo Staškova, neskôr žijúca v Považskej Bystrici. Jej tvorba je v porovnaní s ostatnými autormi odlišná najmä v tom, že jánošíkovské príbehy preroprávala štetcom a farbou cez zbojnícke ľudové piesne, ktorých verše zakomponovala do svojich obrazov. Početnú sériu malieb s motívom Jánošíka, najčastejšie v tanečnej póze a v nezvyklom farebnom prevedení vytvoril aj Gabriel Dávidík (1929), rodák z Terchovej, neskôr žijúci v Šali. Ako jeden z mála neprofesionálnych umelcov našiel záľubu aj v stvárnení scén zo života Jánošíka na medených tepaných reliéfoch a v kresbách ceruzou. V súčasnosti má osobitý postavenie medzi maliarmi na skle Dušan Benický (1949) z Trstenej, žijúci v Ponickej Hute pri Banskej Bystrici a Michal Škrovina (1940) z Martina, pôsobiaci v Bratislave, ktorého originálny rukopis s humorným podtónom nielen v stvárnení Jánošíka je nezameniteľný. Z mladších autorov spomínaný námet v maľbe na skle stvárnila Ľubica Maliariková (1957) z Prievidze či Jana Michalková (1969) z Jasenova.

(pokračovanie)

Katarína Kendrová

Spoza kvetov vykúkajúca „národná svetlica“

Martin – centrum národnej kultúry Slovákov

V ďalších častiach nášho seriálu sa zastavíme v Turci. Pre historickú i súčasnú metropolu tejto časti Slovenska – Martin je rok 2014 výnimočný. Nielen preto, že si pripomína výročie prvej písomnej zmienky (1284), ale na jeho pomyselné narodeninovej torte sfukujeme i dvadsať sviečok. Nie, nie je taký mladý, ale Martinčania si pripomínajú 20. výročie Zákona NR SR č. 241/1994 z. Z. O meste Martin ako centre národnej kultúry Slovákov. Dôvodmi prijatia zákona boli napr. skutočnosti, že „mesto je sídlom jedinečných kultúrnych ustanovizní; na jeho území sú pamätne miesta a budovy spojené s osobnosťami i s historickými udalosťami formovania národa atď...“ V prvej časti našej reportáže sa teda pozrieme na štvoricu práve takýchto národných kultúrnych pamiatok očami histórie i súčasného návštevníka mesta. V budúcom čísle si urobíme krátku prechádzku mestom a pozrieme sa aj na výsledky iniciatívy, ktorá stojí napríklad pri zrode novej knihy o Martine...

„Národná svetlica“ v centre Centra

Keď sa v centre Martina, na jeho vynovenej pešej zóne, postavíte okolo obeda za slnečného dňa tak, že máte za chrbtom Národný dom a v ňom sídlia Slovenské komorné divadlo (o ňom viac v budúcom čísle!), usmievajú sa na vás pekne upravené ostrovčeky zelene i jarou zobudených kvetov. Hneď za nimi sa lúče slnka i váš zrak oprú o neprehliadnuteľnú stavbu. Tak v zmysle historikom, ako aj v pohľade reálnom. Je to historická prvá budova Matice slovenskej, ktorej sa (chcelo by sa povedať odjakživa a neboli by sme ďaleko od pravdy) hovorilo aj „národná svetlica“. Hja, lúče v nej – aj vyžarovať z nej – videli i naši osvietení predkovia...

V skratke napísané, myšlienka na postavenie tejto budovy, v ktorej by sa mohli konať kultúrne a spoločenské podujatia, sa zrodila vo vedení Matice už roku 1863, hneď pri zrode inštitúcie. Základy tohto nového domu položili v Martine slávnostne 6. apríla 1864. Hoci budova, projektovaná nitrianskym architektom K. Horerom a doplnená J. N. Bobulom v neskoroklasicistickom štýle, ešte nebola celkom dokončená, slávnostného otvorenia sa – postavená z grajciarových zbierok, ba prispel i cisár František Jozef! – dočkala už pri 3. valnom zhromaždení MS 8. augusta 1865. Roku 1869 sa začala

zbierka na úplné odkúpenie budovy, v tom istom roku sa kúpa aj uskutočnila a Matica sem presťahovala zbierky dovtedy uložené v Banskej Bystrici. Tu sa odohrával kultúrno-spoločenský život slovenského národa, v 60. a 70. rokoch 19. storočia formulovali základné myšlienky prežitia útlaku, z „národnej svetlice“ vychádzali knihy a časopisy šíriace svetlo osvetly, krásy a vzdelania... Činnosť Matice bola obnovená až po 1. januári 1919 a budova v auguste tohto istého roku začala slúžiť svojmu pôvodnému účelu. Neblahé pôsobenie prestavby po roku 1875, nešetrné zaobchádzanie počas pôsobenia súdu i pošty sa spolu so zubom času podpísali na budove. Takpovediac – nie vábnym podpisom, no o to čitateľnejším. Nepomohli ani viaceré vnútorné čiastkové rekonštrukcie, autentickú podobu prvej budove MS prinavrátila až rozsiahla pamiatková úprava v 80. rokoch 20. storočia, ktorá zároveň umožnila aj nové funkčné využitie. Odvtedy je budova sídlom Literárneho múzea so stálou expozíciou venovanou jednotlivým vývojovým etapám a kľúčovým osobnostiam nášho literárneho kontextu – od Veľkej Moravy až takmer po dnešok. Aktuálnymi výstavami a podujatiami reflektuje vo svojej galérii najsúčasnšie dianie nielen priamo v literatúre, ale aj mnohých príbuzných kultúrnych aktivitách v priestoroch kinosály, kde sa konajú prednášky, besedy, spomienkové podujatia...

Nelichotivý je však, žiaľ, pohľad na budovu významnú pre celý slovenský národ zvonku. Zvlášť doslova lúpajúca sa omietka a opadáajúca vo veľkých kusoch v časti obrátenej na Námestie Matice slovenskej nerobí dobré meno tým, čo ju majú „v opatere“. Vieme síce, že Slovenská národná knižnica dlhodobo deklaruje záujem o nápravu stavu, ba i ministerstvo kultúry sa vyjadruje v podobnej tónine, no kdesi stále čosi viazne. Zatiaľ...

Opäť živé gymnázium i Kmetovo múzeum

Radosť iná je situácia a či, lepšie povedané, pohľad na stav ďalšej trojice národných kultúrnych pamiatok v meste. Hneď za rohom prvej matičnej budovy, na legendárnom Memorandovom námestí neďaleko evanjelického kostola a impozantnej pamätnej tabule z dielne akad. sochára J. Koniarka si, aj v šumení listov staručkých líp (ináč takto chránených pamätných stromov!), spokojne

„hovie“ jeden z trojice vôbec prvých slovenských vzdelávacích ústavov. Ba vlastne jeho zrekonštruovaná a k novému životu prebudená budova nižšieho patronátneho slovenského gymnázia postavená roku 1834 a slávnostne otvoreného štúrovcom M. M. Hodžom presne 15. 9. 1866. Pod správcovstvom V. P. Tótha sa tu vyučovalo až do zákazu maďarskou vládou koncom januára 1875. Po rokoch chátrania bola, našťastie, priam záchranársky vyhlásená roku 1993 za Národnú kultúrnu pamiatku. V roku 2003 bola úspešne ukončená jej rekonštrukcia a dnes v sviežej vonkajšej podobe i vhodnom vnútornom vybavení ponúka vzdelanie, oddych i ubytovanie. Slávnú minulosť pripomína pamätná tabuľa na priečelí. Iba s vďakou pripomeňme, že veľký podiel na zriadení gymnázia malo organizátorské úsilie matičného I. podpredsedu Karola Kuzmányho, ktorého busta stojí pred vchodom. Ako hmatateľný dôkaz vďaky potomkov...

V neďalekom centre mesta, oproti hlavnej pošte, na Ulici A. Kmeťa (ako ináč!) sa hrdo belie ďalšia prvá budova národnej histórie i dôležitosti. Múzeum Andreja Kmeťa, ergo prvá budova Slovenského národného múzea. Nedávno sa to, čo dlho očakávala predovšetkým kultúrna verejnosť v Martine, stalo skutočnosťou. Po dlhodobej a zásadnej rekonštrukcii (2012 až 2013) sa opäť aj pre obyvateľov i návštevníkov metropoly Turca otvorili jej dvere. „Viac ako storočnú budovu, ktorá vo svojej histórii neslúžila vždy len na múzejné ciele, a ktorá je národnou kultúrnou pamiatkou, začali rekonštruovať po presťahovaní zbierok v roku 2012,“ povedala nám počas otvorenia riaditeľka Slovenského národného múzea v Martine M. Halmová a dodala, že celkové náklady na projekt dosiahli výšku viac ako 1,9 milióna eura. Rekonštrukcia zahŕňala objekt budovy, v ktorej sa venovali prestavbe depozitov, hygienických zariadení, výmene vnútorných rozvodov inžinierskych sietí i výplni okenných a dverných otvorov, podláh a oprave vnútorných i vonkajších omietok. Súčasťou rekonštrukcie bola aj nová prístavba múzea, ktorá zároveň zabezpečila bezbariérový vstup do budovy. Pripomeňme si, že vznik tejto budovy úzko súvisel so zatvorením Matice a zrušením troch patronátnych gymnázií ako dôsledku útokov na slovenský národný živel. Po zakázaní najstaršej kultúrnej ustanovizne Slovákov roku 1875 vyvstala zákonite potreba založiť

spoločnosť, ktorá by sa starala o záchranu pamätihodností. Veď to bola práve Matica slovenská, ktorá získala bohatý zbierkový fond a jeho inštalácia roku 1870 bola expozíciou prvého skutočne národného múzea. Aj po zlikvidovaní Matice v meste obetavo pracoval spolok Živena a zbierky ňou získané a uchovávané boli roku 1890 uložené v Národnom dome, ktorého súčasťou bolo aj múzeum. Roku 1893 bola z iniciatívy vtedajšieho preňčovského (obec neďaleko Banskej Štiavnice) farára a budúceho zakladateľa našej muzeológie Andreja Kmeťa založená Muzeálna slovenská spoločnosť. Tá položila základy prvému vedeckému vlastivednému výskumu. Prirodzeným vyústením zberateľskej a dokumentačnej činnosti spoločnosti bola výstavba samostatnej účelovej budovy Slovenského národného múzea, ako to navrhol výbor MSS roku 1900. Túto zrealizovali v rokoch 1906 – 7 podľa projektu nám už známeho architekta M. M. Harminca a stavbu viedol domáci staviteľ J. Hlavaj. Dokončená bola roku 1908 nákladom 80 tis. korún z národných zbierok a prvý raz ju sprístupnili počas augustových slávností v tom istom roku. V dnešnej – a teraz už i zrekonštruovanej – funkcionalistickej budove od roku 1964 sídli spomínané Turčianske múzeum Andreja Kmeťa. Od roku 1995 je jedným z pracovísk SNM a spravuje viac ako 500 000 zbierkových predmetov prevažne z oblasti kultúrnej histórie, mineralógie, paleontológie, botaniky a zoológie. Nové priestory poskytujú najvyššie štandardy na ich uloženie. Ozaj, aby sme nezabudli, na základe odporúčenia pamiatkarov sa rekonštruovali aj architektonické prvky, kovové mreže na oknách, vstupné schodisko i oplatenie. K múzeu sa oplatí prísť aj po zotmení, vďaka novému osvetleniu je veľmi plasticky, ba miestami až snovo zvýraznené architektonické členenie budovy. Teraz múzejníci nespia na vavríncoch a sústreďujú sa na vytvorenie nových stálych expozícií. Veľmi sympatické je, že tak robia v súlade s pôvodnou myšlienkou zakladateľov Muzeálnej slovenskej spoločnosti prezentovať v nej predovšetkým prírodovedné zbierky so zreteľom na zakladateľskú osobnosť A. Kmeťa.

(pokračovanie v budúcom čísle)

Text a foto Igor Válek

Kmeťovo múzeum opäť otvorilo dvere dokorán

Dominika Sládková - Paštěková,

výtvarnice, konceptualistka

Žije v domečku se svým manželem, malířem Petrem Sládkem, a svým synem na dobré adrese v Českém Krumlově.

Co vás přimělo, ovlivnilo, že jste se vydala studovat výtvarné umění?

Nebolo to moje vedomé rozhodnutie. Zrejme som už v prenatálnom veku vnímala okolie. Vyrastala som v rodine slovenského maliara Milana Paštěku. Keď som bola celkom maličká, bývali sme dokonca len v jednej miestnosti, ktorá bola rozdelená dekou. Za ňou otec maľoval. Vôňa terpentínu mi pripomína detstvo. Tak sa stalo, že som ani o inom povolání neuvvažovala, na rozdiel od môjho brata, ktorý je teoretický matematik. Takto sa prejavujú naše korene. Otec môjho otca bol učiteľ matematiky a fyziky, popritom maľoval. Na stene mi tu visí jeho krajinka z Rajca, kde žili, a otec potom študoval na gymnáziu v Žiline.

Najprv som sa na Strednej škole umeleckého priemyslu (SŠUP) v Bratislave venovala keramike. Do Prahy som išla študovať odbor Textil na Umelecko-priemyselnej škole. Po revolúcii roku 1989 sa ateliér rozdelil na dva smery, jeden konzervatívny, zameraný na klasické techniky, a druhý alternatívny, v ktorom učila profesorka Adéla Matasová. Týmto smerom som sa vydala ja, smerom alternatívnych techník aj materiálov. Ja osobne mám najbližší vzťah k papieru a látke, ktoré trebárs spájam dohromady. Umelecko-priemyselná škola má vychovávať pre prax, a tak aj my sme spočiatku prešli cez všetky možné techniky od tapisérie k priemyselnému dizajnu. Tam som sa veľmi rýchlo presvedčila, že ja a dizajn nie sme priatelia. Ťahalo ma to k voľnej tvorbe.

Na škole je život vlastne snadný, ale vstup do praxe prináša výtvarníkum nejedno rozčarování. Jak se proměňoval váš profesní život po absolutoriu?

Urobila som štátnice a odišla do Francúzska na ročnú stáž do École de beaux art Le Havre. Pôvodne som tam išla s myšlienkou, že si vyskúšam prácu s kameňom. Na moje veľké prekvapenie jediný kameň, s ktorým som tam mohla pracovať, bol litografický. Venovala som sa tam preto grafike. V tomto peknom období som si skutočne mohla robiť, čo som chcela, nemusela som skladať nijaké skúšky. Užívala som si pobyt vo Francúzsku aj preto, že môj otec bol frankofil. Na škole sa venovali konceptuálnemu umeniu, ktoré je mi blízke a ktorému sa najviac venujem. Možno by som svoj prejav skôr nazvala štrukturalizmus.

V konceptuálnom umení je vizuálny efekt nahraditeľný slovom. Je to situácia, kedy je koncept natoľko silný, že už nepotrebuje byť vizuálne predvedený.

Zústat v České republice jste se rozhodla hned po návratu v roce 1993?

Všetko bolo komplikovanejšie. Najprv sme sa museli s mojim mužom zoznámiť. Pretože Peter je o päť rokov starší odo mňa, v školách (študoval maľbu na AVU, skončil v ateliéri prof. R. Koláři) sme sa minuli. Po prvý raz sme sa stretli roku 1991 na vernisáži výstavy Eduarda Ovčáčka v Prahe v galérii U Zlatého melounu, kde sme sedeli na jednej stoličke. Z Francúzska som sa vrátila roku 1992. Po svadbe sme kúpili dom v Českom Krumlove, ktorý je rodiskom môjho muža. Ale bola to skôr ruina ako dom. Tak som na rok odcestovala na Slovensko a do Čiech som sa vrátila, až keď bola stavba dohotovená tak, aby sa tam dalo bývať. Začiatky boli všelijaké. Pamätám si na susedoviec psika, ktorý mal vo svojej miske viacej mäsa ako my dvaja dokopy. V tom čase sme boli neobyčajne skromní, dokonca nám nevadilo, že sme pracovali obidvaja na jednom stole. Dnes už má každý z nás svoj pracovný stôl, dokonca v inom podlaží.

Devadesátá léta v Českém Krumlově. Jak vypadal svobodný trh a rozvíjející se kapitalismus právě v tomhle krásném historickém městě?

Život sa mi tu vtedy zdal oveľa krajší. Celý Krumlov sa opravoval, a tak bolo veľa práce. V tom čase sme žili predovšetkým z reštauračných prác. Všetkých vtedy posadlo obrovské nadšenie zakladať

Sochy, kamenina, od roku 1994-2008

galérie. Jedna galéria bola založená a venovala sa miestnym výtvarným umelcom a v druhej boli diela rôznych českých výtvarníkov (Galerie U Raka, Galerie Kruh). Vtedy to fungovalo pekne a normálne. Výtvarník prišiel, ponúkol a galerista prijal. Dnes sa naozaj musíte vnucovať a je to nepríjemné.

Co se ve společnosti přihodilo, že už to tak nechodí?

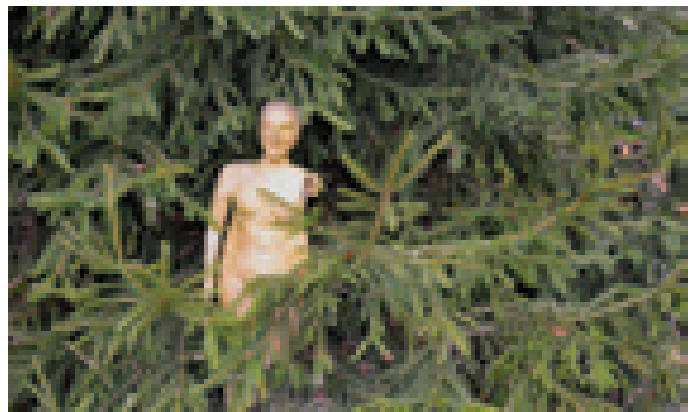
Jednoznačne sa prestalo predávať. Zdá sa mi, že zákazník do galérie neprichádza, aby si kúpil niečo pekné, moderné pre seba, ale aby investoval. Vidím to na príklade obrazov môjho otca, ktorý ako maliar je vysoko hodnotený. Jeho obrazy si kupujú preto, že hodnota v nich uložená sa nezmení, možno iba porastie.

Zmeny môže človek pozorovať všade, napríklad v prístupe mesta. Tu v dome sme prevádzkovali keramickú dielňu. A ešte predtým sme otvorili verejný keramický ateliér aj v Českých Budějoviach. Priestor slúžil ako galéria, kde sme vystavovali naše práce, ale zároveň sme z toho urobili aj takú akčnú dielňu otvorenú každú sobotu. V prostriedku bola kopa hlíny a ktokoľvek prišiel, mohol si za mierny poplatok niečo vymodelovať. Dokopy sme to vydržali desať rokov. Potom prišla doba, keď nám mesto prestalo prispievať grantmi na našu verejnosprospešnú činnosť a my sme sa ocitli v mínusových číslach. Len cena energie sa vyšplhala tak vysoko, že sme nemohli bez podpory pokračovať. A pritom sme boli jediní, ktorí ponúkali túto možnosť aj pre dospelých.

Keď sme ešte mali na energiu, používali sme Borovanskú hlinu, ktorá má veľmi dobré vlastnosti. Ťaží sa kúsok od Českého Krumlova. Kto s keramikou začína, vie, že jeho prvé práce v peci praskajú. A práve táto hlina nepraská, aj keď ste pri výrobe nevytlačili z hmoty všetky vzduchové bubliny, ktoré majú väčšinou za následok roztrhnutie materiálu. Kvalitu Borovanskej hlíny spôsobuje veľké množstvo ostriva. To sú kúsky starej keramiky rozomleté najemno a pridané do hlíny. Sochy, ktoré tu stoja na záhrade, sú práve z tohto materiálu. Ľudské postavy sú moja práca a zvieratá môjho muža.

Charakterizujte svoju voľnú tvorbu. Čím všim se zabýváte, jaké techniky používáte?

V tvorbe som dynamická. Nevydržím pri téme, ktorú si zvolím, až do jej vyčerpania, musím ísť robiť niečo iné. Mohlo by to vyzeráť ako negatívna vlastnosť. Mňa ale zaujíma predovšetkým tá cesta, po ktorej idem. To je princíp konceptu, niečo skúmať. Ku grafike som sa dostala vo Francúzsku a ja sa k nej stále vraciam. Pohybujem sa medzi grafickými listami a trojrozmernými objektmi. Moje veci sa niekedy ťažko inštalujú na výstavách. Nikdy nie sú len dvojrozmerné, ale nie sú vhodné ani na sochársky stojan. Za to môže moja ces-

ta za experimentom, mojím veľkým vzorom je Adriana Šimotová.

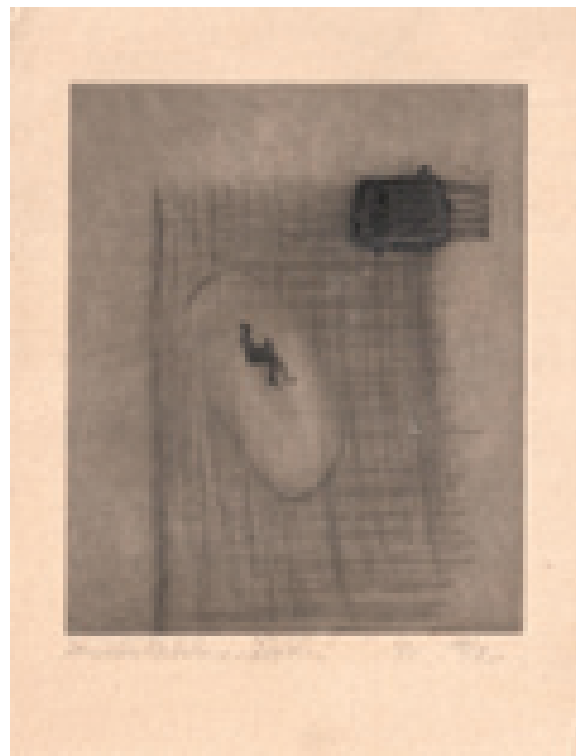
Oblíbenou témou je autorská knižka. Je jediná, originál. Nedá sa reprodukovať tlačou. Dokonca ani nemusí obsahovať text. Ten tu môže byť nahradený niečím iným. Každý objekt-kniha je iným spôsobom urobený, z iného materiálu, s iným obsahom. Aj v tomto je cítiť moja naviazanosť na Francúzsko, tam vznikol pojem „objekt“ vo výtvarnom umení, v čase dadaizmu a Marcela Duchampsa a od objektu ku knihe-objekt bol už len krok, napríklad jedna z prvých autorských kníh, alebo *Les livres d'artist*, bola z mydla. Spočiatku som do svojich kníh písala aj texty, ale práca sa vyvinula smerom preč od slov, k materiálom.

Skica k autorskej knihe „Pamět“, sadra, textil, 2000

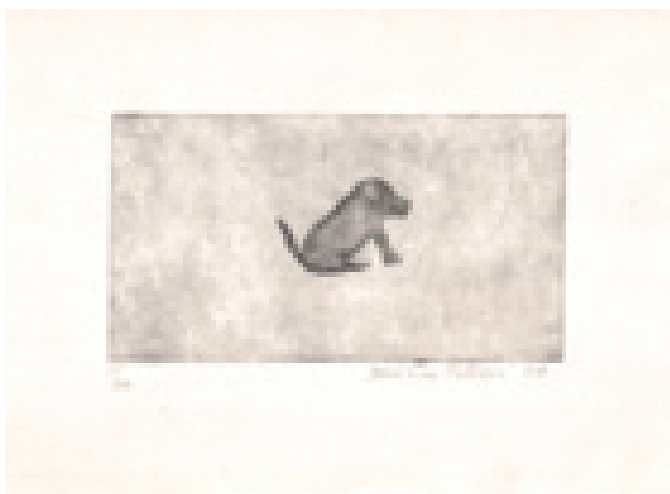

hĺbkotlač, z cyklu „Každodennosti“, 2007

hĺbkotlač, z cyklu „Cesta“, 1994

hĺbkotlač, „Joy“, 2006

hĺbkotlač, z cyklu „Šachová partie“

Svoboda v tvorbe väčšiny výtvarníkov je obyčajne vykúpená tým, že zastávajú i nejaké výdělečné zamestnání. Vy jste pedagogem Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Jaký obor vyučujete?

Začínala som pred piatimi rokmi a úprimne povedané, nevedela som, čo ma tam čaká. Teraz viem, že je to pozitívne. Poznám kamarátov-výtvarníkov, ktorí trpia depresiami. To sa mňa netýka. Stýkam sa s mladými ľuďmi a baví ma to s nimi. Učím na pedagogickej fakulte kresbu, maľbu a grafiku. V roku 2009 som si urobila doktorát z grafickej tvorby. V monumentálnej podobe som ilustrovala báseň Jacquesa Préverta Raňajky. Doktorát som obdržala v Poľsku, kde ma prijali s otvorenou náručou. Možno som bola aj prvá, ktorá si po doktoráte išla až tam.

Svojím študentom poskytujem svoje myšlienky a nápady, ale funguje to aj naopak. Oni mi dávajú niečo svoje a ja sa tým inšpirujem, otvárajú sa mi iné dimenzie. Pre mňa je to zatiaľ veľmi obohacujúce.

Jakou před sebou vidíte budoucnost?

Teraz všetko funguje na princípe šokovej terapie. Všetko sa odohráva rýchlo. Rýchlo sa presláviť a rýchlo zasa zabudnúť. Ja pevne verím, že sa to zasa takým oblúkom začne vracieť. Exkrement uprostred výstavného priestoru už tu bol viac ako jedenkrát. Som presvedčená, že to ľudí nemôže dlho baviť. Na steny do priestorov sa začnú vracieť artefakty.

My sa s mojím mužom Petrom držíme niekde vedľa hlavného prúdu. Každý robíme po svojom, ale predsa si v tom hlavnom rozumieme.

Chystáte v blízké době nějakou výstavu?

Áno, srdečne pozývam všetkých do galérie Doxa, ktorá je českokrumlovskou odnožou pražskej galérie Dox. Tu sa bude konať od 17. do 28. 4. 2014 spoločná výstava výtvarníkov: Wilie Marlow, Lenka Vilhelmová, Petr Sládek a napokon aj ja. Pod názvom „Works on the paper“ prezentujeme práce na papieri.

Děkuji za rozhovor.

Zuzana Štancelová
Foto autorka

PRÁCE NA PAPIŘE

Galerie Dosa
vše zve na zahájení výstavy

Willie Marlowe
Petra Sládko
Dominiky Sládkové-Pučkové
Lenky Vilhelmové

ve středu 16.4.2024 v 18.00 hodin

v galerii Dosa, Zámek 292, 381 01 Český Krumlov

výstava potrvá do 28.4.2024

otevřeno pondělí až neděle od 10.00 do 18.00 hodin

10.4. Společenská síla DNM 18.00

Literárne pásmo

k 160. výročí narodenia P.O.Hviezdoslava
a 140. výročí narodenia Janka Jesenského

a pripomenutím výročia vypuknutia I. svetovej vojny a generácie slovenských spisovateľov, ktorých život poznamenal I. svetová vojna
Ladislav Nádán - Jipí, Martin Kukušín, Jozef Gregor Tajovský

Prípravilo Dokumentační a múzejní středisko slovenské menšiny v ČR.

Účinkujú:

Vlado Štancel, Marylla Štancelová,

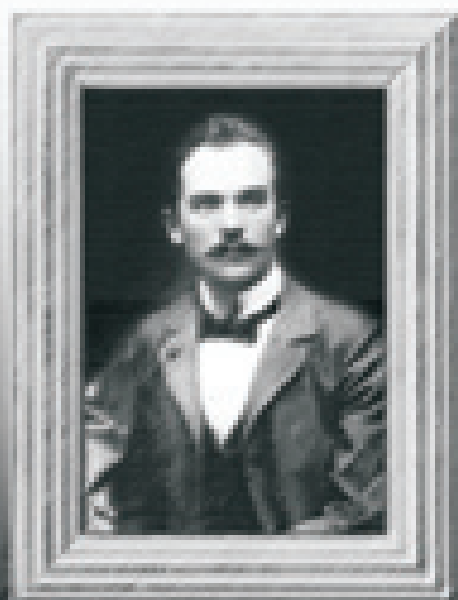
Helena Nosková, Zuzana Štancelová,

Venpreselová

Program sa uskutoční vďaka finančnej

podpoře MK ČR a MŠMT ČR.

Domus
www.domus.cz

24.4. Spoločenská síla DNM 18.30

Literárny podvečer

venovaný 140. výročí narodenia

Jozefa Gregora Tajovského

a spisovateľom, ktorých život poznamenal I. svetová vojna

Prípravilo Dokumentační a múzejní středisko slovenské menšiny v ČR.

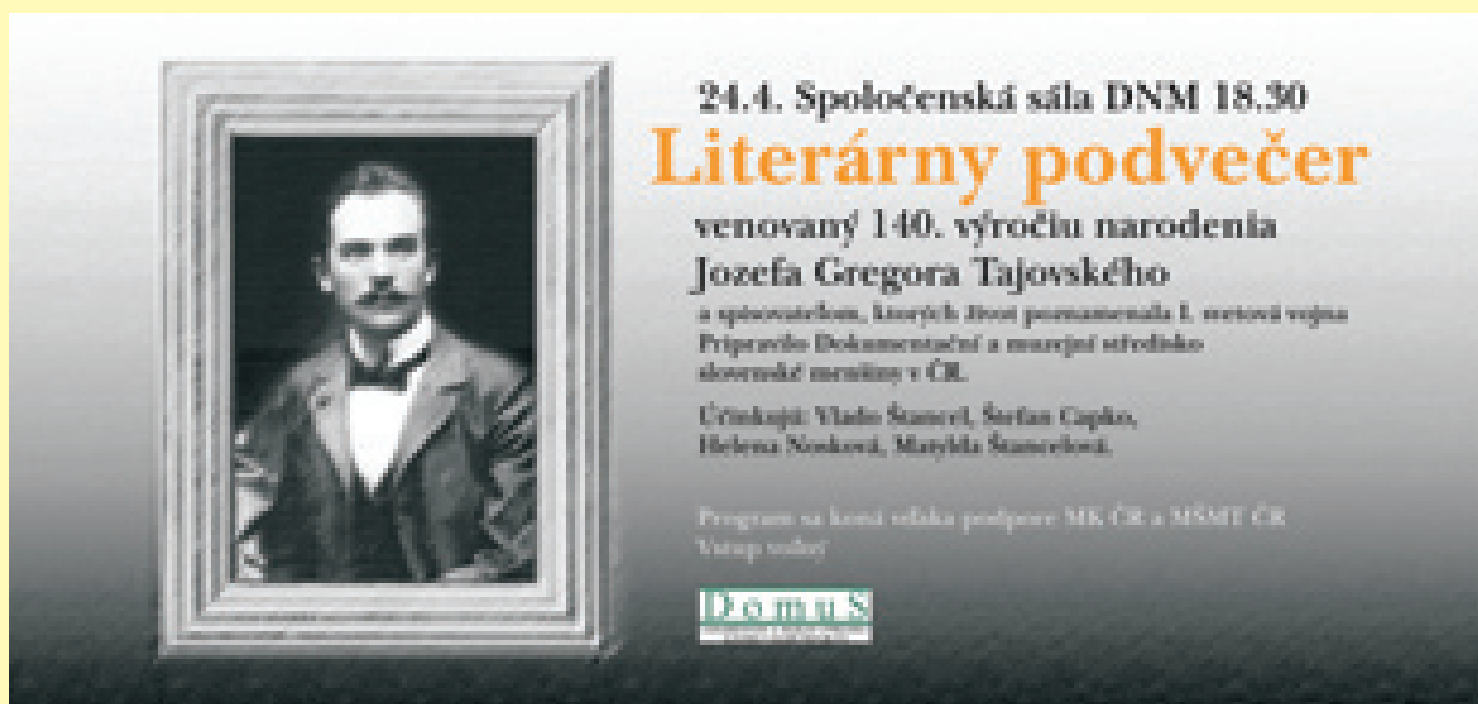
Účinkujú: Vlado Štancel, Štefan Čupko,

Helena Nosková, Marylla Štancelová.

Program sa uskutoční vďaka finančnej

podpoře MK ČR a MŠMT ČR.

Domus
www.domus.cz

Pro firemní akce je Oáza Říčany jako stvořená.

rého servisu, i báječného prostředí za hranicemi Prahy. Pro vaše firemní akce dokonalé místo, kam to nikdo nemá daleko.

OÁZA Říčany vám poskytne ubytování pro 74 hostů, posezení v restauraci či prostorné venkovní terase. Je pro vás připraven školící sál pro 130 posluchačů s nejmodernější prezentační technikou a zázemím. Po celém komplexu je WiFi naprostou samozřejmostí. Zahřít si u nás můžete tenis, plážový volejbal, pétanque nebo stolní tenis. Od dubna do září si zaplavte v bazénu. K odpočinku a relaxu poslouží služby whirlpoolu a sauny. V okolí areálu jsou

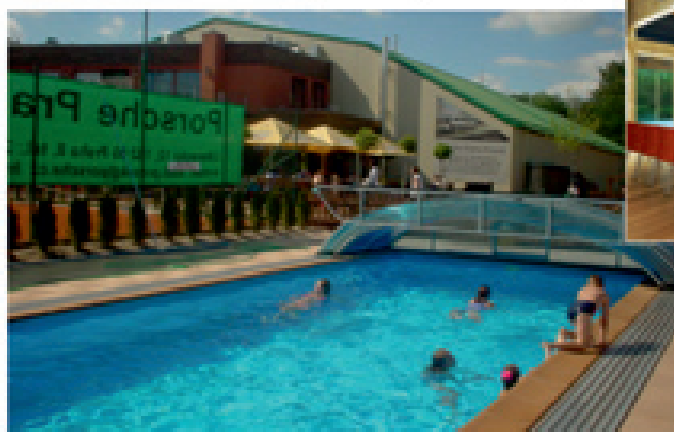

také možné projížďky na koních nebo čtyřkolčích. A velmi mnoho dalšího, rádi se vám přizpůsobíme.

Chceme, aby vaše firemní akce byla tou nejlepší, na kterou budete vzpomínat. My pro to uděláme naprosto vše. Na vás je jen, abyste přijeli. Budeme se těšit na setkání s Vámi.

Vybíráte prostory pro večírek své firmy, pro sportovní den nebo školení spojené s outdoorovými aktivitami? Po letech zkušenosti víme přesně, jak výběr firemní akce probíhá. Proto jsme připraveni vyslyšet vaše skromná, ale i náročná přání. Také vám vyjdeme ochotně vstříc, pokud se rozhodnete na poslední chvíli.

Pro firemní akce je OÁZA Říčany jako stvořená. Je na dosah Praze, a přesto dostatečně vzdálená od hluku a ruchu velkoměsta. Na vše zde budete mít dostatek klidu a pohody. U nás si dokonale odpočínáte, užijete luxusu a velké-

Lenka Erlebachová
tel. 724 165 420

e-mail: erlebachova@oazaricany.cz
www.oazaricany.cz

HOTEL ZÁMEK BERCHTOLD Kunice-Vidovice

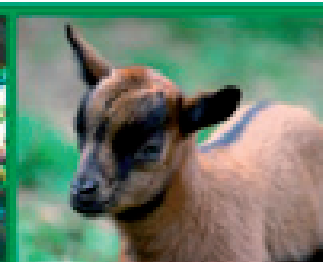
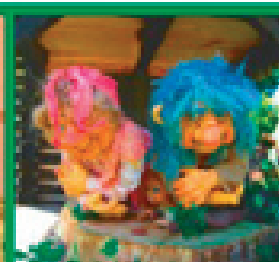

**Přijed'te na víkend
nebo dovolenou
na pohádkový zámek!**

Ráj koloběžek a vzduchová trampolína
nejen pro děti!

Areál se nachází v Ladově kraji,
15 minut od Prahy

Tenis, indoor golf, cyklotrasy, výborná
kuchyně a wellness.

www.zamekberchtold.cz

tel: 313 039 741

Vidovice 6, 251 63 Strančice

Išli sme za láskou

**Gymnázium Bruntál,
Dukelská 1, 792 01 Bruntál**

**Zuzana Ševčíková, studentka 4. A
Veronika Kuchařová, studentka 4. A
Iva Vaňková, studentka 4. A**

**Soutěžní práce na téma Slováci v ČR:
minulost a současnost**

Vedoucí učitel: Mgr. Antonín Zgažar

Bruntál 2013

* část I. (autorka Zuzana Ševčíková)

Tato část je teoreticky a odborně zaměřená na problematiku slovenské menšiny a její identifikaci jako odlišného etnika. Práce obsahuje nejen teoretický výklad, ale i výzkum, námi zvolené respondentky, který jsme pomocí doporučených metod zhotovily za pomoci sestaveného dotazníku formou standardizovaného rozhovoru, který je v práci obsažen.

* část II. (autorka Iva Vaňková)

Vyprávění se týká především autorčiny babičky, jejího života od dětství až po dobu, kdy se přestěhovala, kvůli své životní lásce do slezské Opavy. Příběh není pouze o lásce, ale také zachycuje tehdejší těžký život nejen autorčiny babičky, ale všech obyvatel Oravy. Část příběhu je věnována také ruské uprchlici, kterou babiččina rodina ochotně skrývala. Na konci vyprávění je vyjádřen babiččin názor na změnu jejího prostředí, povahu lidí a celý její život.

* část III. (autorka Veronika Kuchařová)

Celá povídka je o Magdě Sobolové (teta autorky), žijící v Česku celý svůj život. Roku 1970 se provdala za Slováka Viktora Sobola. Přestože jejich manželství nevydrželo, Magda stále udržuje kontakty se sestrami bývalého manžela žijícími v České republice od šedesátých let, kdy se sem do Česka všechny provdaly. Magda spolu se svým manželem na Slovensko pravidelně jezdila, tudíž mohla poznat tehdejší život v chudém kraji Kysuckých Beskyd poblíž Staré Bystrice. V této povídce jsou líčeny vzpomínky Magdy na dobu, kdy poznávala krásu i krutost života v této oblasti Slovenska.

Cílem naší studentské práce bylo zachycení životních osudů a příběhů nám blízkých osob a jejich těžký život na území Slovenska. Také jsme se snažily vylíčit a popsat jejich vzpomínky, tradice, důvod jejich odchodu do Česka, ale i lásku, kterou v životě našly.

K naší práci přikládáme přílohy obsahující staré fotografie, různé dokumenty, památeční dopisy, blahopřání nebo i genealogii rodu.

Naše poděkování patří Mgr. Antonínu Zgažarovi za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou nám v průběhu zpracování studentské práce věnoval. Rády bychom poděkovaly i PhDr. Ľubici Mezerové za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích.

Práce č. 1 (autorka Zuzana Ševčíková)

pozn.: V celé práci byl použit autorský plurál, který je doporučen pro tento daný funkční styl písemného projevu.

V samotném úvodu této práce jsme nejprve stručně charakterizovali metodologii, odborné metody, pomocí kterých jsme náš výzkum zrealizovali, dále se věnujeme shrnutí různých informací

vztahujících se k danému tématu pomocí literární rešerše a na ni navazuje stručná charakteristika společné historie Čechů a Slováků. Závěr práce patří již vlastnímu výzkumu realizovanému na základě tázání námi zvolené respondentky.

Metodologie

V této práci byly použity pouze metody kvalitativní techniky sběru dat. Kvalitativní metody nevykazují žádné statistické údaje, pouze mají výzkumníkovi pomoci lépe pochopit daný problém. Tato metoda byla hlavně využita při osobních setkáních s vybranou respondentkou formou standardizovaného rozhovoru, kdy byla dotazována na tyto výzkumné otázky:

- * Co bylo důvodem odchodu ze Slovenska?
- * Jaké byly/jsou rozdíly mezi životem na Slovensku a v Česku?
- * Jaký jazyk používají?
- * Jaké slovenské zvyklosti a tradice dodržují?
- * Udržují vztahy s rodinou na Slovensku?

Na základě těchto otázek a odpovědí jsem se snažila vytvořit etnografický výzkum, kterým jsem chtěla zjistit a pochopit chování, postoje a názory respondentky včetně toho, jak vznikaly a vyvíjely se v čase. Mou výhodou jakožto výzkumníka je součást každodenního života respondentky, čímž má analýza vést ke zpřesnění a podrobnějšímu popisu životního stylu cílené osoby.

Samotná práce započala studiem odborné literatury, jehož výstupem se stala literární rešerše.

Literární rešerše

Jako stěžejní literatura, jež se zabývá tématem menšinové problematiky na území české země - konkrétně problematikou slovenské menšiny a její identifikaci jako odlišného etnika, byla vybrána následující díla: Menšiny a právo v ČR, Československo – průvodce a následně titul Etnické menšiny ve střední Evropě.

Pro lepší orientaci v tématu bylo vhodné rozdělit literární rešerši na několik podčástí.

Důvody migrace na území České republiky

Důvody migrace Slováků na české území se v průběhu let měnily. Prvotními důvody migrace mezi lety 1945 a 1999 byla především nabídka pracovních míst, a to v nejvíce rozvíjených průmyslových oblastech. Tím bylo v této fázi především Ostravsko a Karvinsko. V 90. letech 20. století se však motivy stěhování Slováků změnily. Od této doby převažují především rodinné a studijní důvody.

Uvědomění si odlišné národnosti

Odlišnou národnost si Slováci uvědomují především v okamžiku, kdy jsou k tomu svým okolím nějakým způsobem vyzváni, avšak tato menšina uvádí, že mezi nimi a českou majoritou panují dobré vztahy, což souvisí především s kulturní, jazykovou a geografickou blízkostí. Významnou roli hraje samozřejmě i společná historie.

Jazyk jako základní znak etnoidentifikace

Jako základní znak etnoidentifikace se u slovenské menšiny objevuje jazyk, následně slovenská kultura a vědomí příslušnosti ke slovenskému národu. Co se týče jazykové komunikace, převládá v běžném životě většinou čeština a následně bilingvální projev.

Slovenská menšina a její práva na území České republiky

Česká republika nebere Slováky jednoznačně jako národnostní menšinu a ani sami Slováci se ve většině případů za menšinu nepovažují. V jedné internetové anketě, jež měla za cíl zjistit, jaká menšinová práva by měla být minoritám zajištěna, neodpověděla skoro polovina Slováků. V konkrétně vyjádřených odpovědích se nejčastěji objevil názor, že práva jsou garantována dostatečně a není třeba nic měnit.

Společná historie Čechů a Slováků

Češi a Slováci vedle sebe existovali jako dva národy od samotného příchodu Slovanů do střední Evropy (5.-6. století). Společné dějiny dvou národů se tak táhnou od Sámovy říše přes Velkou Moravu až

do období Rakouska-Uherska. Až na konci 19. století probíhá mezi Čechy a Slováky jakési „národní uvědomění“.

Vznikem samostatné Československé republiky v roce 1918 se Slováci v Čechách stávají netypickou národnostní menšinou. Vzniká tím totiž i politicky vykonstruovaný československý národ, který je ale etnicky blízký. Dle sčítání lidu z roku 1930 žilo na českém území přibližně 44 000 Slováků. V září roku 1938 byla přijata Mnichovská dohoda, která znamenala ztrátu území jak pro Čechy, tak pro Slováky. Následně byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava a samostatná Slovenská republika. Po válce potom vznikla opět Československá republika.

Po válce přichází velký příliv Slováků na naše území v důsledku odsunu německého obyvatelstva z pohraničí. Přicházeli také Slováci z válkou zničeného východu. Vraceli se také Slováci z ciziny, a to na výzvu československé vlády. Ti se ovšem spíše usazovali právě na českém území a bylo jich až 60 000. V roce 1950 tak na území Česka žilo 258 000 obyvatel slovenské národnosti.

Po pádu komunistické moci bylo Československo země s nejlepší šancí pro plynulý přechod k demokracii. Po rozdělení Československa v roce 1993 se stali Slováci oficiální menšinou. Slovenská národnostní menšina se řadí na první místo menšin v naší republice, i přesto, že se proti roku 1991 počet osob hlásících se ke slovenské národnosti snížil o 120 000. Hlavní příčinou byl zmíněný rozpad federace.

Podle údajů ze sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 se ke slovenské národnosti hlásila přibližně 2 % obyvatel České republiky, což je okolo 193 tisíc. Jen v Praze se jejich počet odhaduje na více než 20 tisíc. Nejvíce jich však žije v Moravskoslezském kraji.

Vlastní práce

Hlavním zdrojem výzkumu byla především má babička slovenské národnosti nyní žijící na území České republiky (ve výzkumu označovaná jako respondentka).

V této části se budeme zabývat zvolenými výzkumnými otázkami, které jsme si položili v úvodu samotné práce, a budeme se snažit postupně na ně odpovědět pomocí sestaveného dotazníku. Dotazník je v podobě otevřených otázek, které umožňují věrněji zachycovat pohled respondenta na otázku, jelikož není omezen variantami odpovědi.

Druhá část výzkumu by měla být v podobě indukčního postupu, tzn. že na základě vlastností projevujících se u daného jedince, který je součástí určité skupiny, usoudíme, že tyto vlastnosti a zákonitosti platí pro všechny členy této skupiny. Výzkum – část I. = dotazník

* **Babičko, co bylo důvodem tvého odchodu ze Slovenska?**

Odešla jsem za prací, v roce 1961 jsem s vyznamenáním ukončila ZDŠ v Rumanové, ale protože otec trval na tom, abych se jako nejstarší ze sourozenců místo studia zapojila do pracovního poměru, nastoupila jsem ještě ten rok jako tkadlena do závodu Moravolen ve Vrbně pod Pradědem, kde se zpracovával len. V roce 1976 jsem byla vyznamenána titulem „Nejlepší pracovník n.p. Moravolen“, následně jsem obdržela v roce 1985 vyznamenání za předčasné ukončení pětiletky. To se chválím. (směje se)

V té době se mi život změnil k lepšímu, žila jsem nový život v krásném horském městečku a velmi se mi dařilo. Potkala jsem svou první a také jedinečnou lásku. O pár let později jsem se provdala a porodila dvě úžasné děti, staršího syna Karla a mladší dceru Moniku.

* **Jaké byly/jsou rozdíly mezi životem na Slovensku a v Česku?**

V době, kdy jsem žila na Slovensku, to nebylo jednoduché. Otec pracoval jako dělník, poté byl v invalidním důchodu a matka pracovala pouze sezónně na velkém poli, kousek od našeho domova, kde se pěstovaly hlavně brambory. Peněz jsme měli velmi málo, naši obživou byl dobytek - kozy, husy, které jsem chodila pravidelně pást. Moc dobře si vzpomínám i na jedny Vánoce, kdy jsem dostala v té době pro mě nejcennější dárek, mandarinku. (usmívá se) Náš život vypadal úplně jinak než nynější život mladých lidí...

Rozdíly životních úrovní na Slovensku a v Česku jsem poznala, až když jsem se přestěhovala. Přišla jsem do moderního horského

městečka, poznala jsem spoustu nových věcí a míst. Na tuto dobu budu vždycky ráda vzpomínat. I tak musím říct, že život v každé zemi má podle mě něco do sebe, a to i z hlediska společenského, kulturního, národního atd. Vždycky budu ráda vzpomínat na Slovensko, na rodinu, na naše tradice ...

* Jaký jazyk jsi používala po příchodu do Česka?

Po přestěhování jsem mluvila stále slovensky, ale postupem času jsem se naučila plynule česky. Čeština má velmi blízko ke slovenštině, proto naučit se tento krásný český jazyk nebylo pro mě nic obtížného, ale občas, když si někdy zanadávám (usmívá se), tak se mi automaticky připomene můj mateřský jazyk, a tak se mi pak všichni často smějí, protože věřím, že ty moje již slovenské zkomoleniny zní tak trochu srandovně. (směje se)

* Dodržuješ ještě nějaké slovenské zvyklosti a tradice?

Na naše slovenské zvyklosti mi spíš zůstaly jen vzpomínky, ale musím říct, že tradice v Česku a na Slovensku jsou, podle mého názoru, vcelku rozdílné, a to hlavně na Vánoce. Před štědrovečerní večeří jsme se pomodlili k bohu, a pak následoval první slavnostní chod, oplátka s medem a poté žemlovka s jablky a mákem. Po večeři jsem spolu s ostatními sourozenci chodila po vsi zpívat vánoční koledy lidem, kteří nás někdy i štědre odměnili. K večeru jsme pak společně chodili do kostela na mši. Ráda vzpomínám na tyto kouzelné vánoční časy.

* Udržuješ vztahy s rodinou na Slovensku?

Maminka i tatínek jsou po smrti, bohužel i můj milovaný bratříček Palo, ale mám ještě 4 sourozence, se kterými jsem v telefonickém kontaktu, někteří z nich jsou v Česku a někteří stále na Slovensku. Jedenkrát do roka jezdíme celá rodina na Slovenské hody v Rumanové, kde se většinou všichni sejdeme a zavzpomínáme na staré časy.

Výzkum – část II. = resumé

Pozn.: Tato část výzkumu byla získána syntézou výpovědí respondentky, ale i ostatních členů rodiny námi zkoumané osoby.

V dřívější i v současné době přichází do České republiky mnoho Slováků za prací, která byla také s lepšími pracovními a platovými podmínkami hlavním důvodem odchodu. Velkou výhodou je podobnost jazyků Čechů a Slováků. Pokud mluvíme o generaci mladší 26 let, je jednoznačným důvodem k odchodu studium. Konkrétní školy či obory na Slovensku se nevyskytovaly či neměly uplatnění, a tak se rozhodli odejít do České republiky. Poté si už zde vytvořili zázemí, našli si práci a vytvořili rodinu.

Co se týče jazyka, je často míchána čeština se slovenštinou, ale většinou se doma mluví slovensky a v práci je pak používána čeština. Diskriminační přístup k osobě slovenské národnosti převážně nikdo nepocituje, ani se s tím nesetkal. Snad jen v ojedinělých případech, kdy při výkonu pracovní profese nadřízení požadovali vyloženě český jazyk. Ale jako negativní postoj vůči Slovákům se toto řadit příliš nedá, při konkrétních profesích se očekává znalost českého jazyka. Mimo práci a většinou i v ní jsou Češi tolerantní a rozdíly nedělají.

Vztahy a chování Čechů a Slováků jsou různorodé, ovšem jisté rozdíly existují. Některé situace prožívají Slováci více citově, jsou emotivnější, temperamentnější a projevují velkou národní hrdost a pokládají se za větší vlastence. Jeden z rozpoznatelných rozdílů je především náboženství. Slováci mají mnohem silnější vztah k víře i k tradicím. I rodina hraje důležitější roli, rodinné vztahy jsou více zakořeněné. V určitých situacích jsou rozdíly evidentní, ale vztahy jsou víceméně nekonfliktní. Hodně záleží na individualitě a na osobních vztazích, také záleží na samotné povaze člověka.

Když už jsme zmínili rodinné vztahy, tak je i důležité udržovat vztahy s rodinou na Slovensku. Velká většina respondentů udržuje kontakt s rodinou telefonicky i elektronicky. Na Slovensko dojíždějí několikrát do roka, většinou o svátcích či rodinných oslavách.

Hodně slovenských rodin zachovává tradice, které si přinesly z domova. Někteří se snaží uchovat jazyk a národní povědomí ve spolicích a kulturních institucích. Ale ne všichni jsou zastánci tako-

vého sdružování. Část o takovýchto institucích neví a ani podobné sdružování nevyhledává.

Pokud bychom měli říci, jak vidí Slováci žijící na Slovensku odchod svých spoluobčanů do České země, tak vcelku nijak negativně. Chápu, že když už se někdo k tomuto kroku rozhodne, má k tomu vážné důvody, mezi které nejčastěji řadí práci nebo odchod za rodinou.

Česká společnost nebere Slovaky žijící na našem území v žádném případě jako menšinu. Starší generace je pořád vidí jako naše „bratry“ a ta mladší je ráda, že jsme díky různým zábavným pořadům se slovenským národem spojování.

Abychom celkově shrnuli soužití Čechů se Slovaky na území České republiky, tak lze konstatovat, že tyto dva národy spolu vycházejí dobře a žijí v harmonickém prostředí. Slováci obecně považují Čechy za tolerantní národ a oceňují zejména podobnost obou národů a jazyka.

Práce č. 2 (autorka Iva Vaňková)

Ze života mé babičky

Jmenuji se Ellen Vaňková, rozená Bruncková. Pocházím ze severního Slovenska, hornaté oblasti Oravy, která vždy byla jednou z nejhudších slovenských oblastí. Mnoho mladých lidí bylo nuceno odejít za prací, třeba do Ameriky jako moje teta Veronika v roce 1921. Dodnes její potomci žijí v Chicagu a Pittsburgu.

Narodila jsem se v roce 1945 a po celou dobu žila v Dolnom Kubíně v rodině Jána Bruncky, výpravčího ČSD, maminka byla v domácnosti a starala se o tři děti. Domeček byl postaven z říčního kamene a měl předstíh, kuchyň a dva pokoje - tedy žádná koupelna a WC. Celá rodina používala vzdálenou dřevěnou budku se srádkem jako všichni ostatní obyvatelé nejmenšího okresního města v ČSR. Zdálo by se, že ve dvou pokojích našeho domečku se pětičlenná rodina dost tísnila. Skutečností však bylo, že všichni jsme používali jen jeden pokoj, protože do druhého pokoje tatínek nastěhoval v roce 1943 uprchlou Rusku, která do té doby spávala na místním nádraží na dřevěné bedně. Byla to šlechtična, které kdysi sloužovalo 200 dušej (služebníků). Po pogromu (vyhlazení) na bělogvardějské důstojníky, které z 90 % nechal vyvraždit Stalin, se rodina Bušinských rozhodla uprchnout. Po dlouhém pobytu ve Francii a Belgii se všichni octli na Slovensku. Po životě v bohatství a přepychu se najednou tříčlenná rodina musela postarat alespoň o denní porci chleba. Od roku 1943 šlechtična bydlela s naší rodinou. Největší problémy nastaly v období druhé světové války, kdy Jelena Bušinskaja měla obavy ze setkání s ruskými vojáky, protože jí hrozila deportace zpět do Ruska. Odmítala návštěvy ruských důstojníků, nechtěla jim otevřít dveře a hovořit s nimi. Jednou v roce 1945 tím ohrozila život mé těhotné maminky, když nechtěla přijmout návštěvu ruského velitele posádky, který maminku poté vedl na popravu za to, že zřejmě ukrývá v uzamčeném pokoji nepřítel. Jen náhodou se sousedům podařilo maminku zachránit. Zvláštností bylo, že ze setkání s německými důstojníky obavy neměla, dokonce spolu vypili i čaj.

Po celou dobu mého dětství jsem byla s „bábuškou“ ve velmi úzkém kontaktu, dokonce jsem rusky uměla mluvit lépe než slovensky. Zpívaly jsme spolu ruské častušky (písně) a vyprávěla mi nejednu bajku. S naší rodinou žila deset let, posléze se z prožitých životních útrap pomátla a byla odvezena do Bílé Vody na Jesenicku, kde i zemřela.

Bydlení v kamenném domečku bylo pro jeho obyvatele drsné. Nejsvízelnější období byly zimy, kdy se dům jen těžko dal vytopit. Každé ráno, když jsem se probudila, byla na vnitřních zdech jinovatka do výše jednoho metru, do které jsem s oblibou nehtem vyrývala obrázky. Pak se zatopilo v kuchyni v kachlových kamnech a obrázky postupně teplem mizely. Ale ze všeho nejhorší bylo používání dřevěné budky v noci! Utíkat za dvacetistupňového mrazu na záchod podél celého domku byl dodnes nezapomenutelný zážitek. I léta bývala chladná, ale přesto jsem se s kamarády denně ráchala ve dvou potocích, které obtékaly naše stavení. Oba pramenily pod Chočským pohořím, takže i v létě byla voda v nich opravdu studená. V zimě jsme je hojně využívali k bruslení, ale po máchání prádla v nich jsem dlouho měla ruce rudé jako vařený rak.

Všichni sousedé okolo se potýkali se stejnými problémy, ve městě nebyly prádelny, bylo tam jen jedno kino, jedna cukrárna a omezený počet ostatních prodejen. Zato na lyžích jsem mohla jet po chodníku až do školy, přes závěje jsem na okolí ani neviděla. Život na Oravě byl vždy velmi tvrdý, ale lidé byli k sobě srdeční a vstřícní, všichni byli teta a ujo (strýček), ulicemi se nesly pozdravy „ruky bozkávám“.

Školní i studentská léta jsem absolvovala v rodném městě, kde jsem se seznámila s mým budoucím manželem Opavanem ze Slezska. V maturitním ročníku na gymnáziu se pravidelně pořádaly nedělní čaje o páté a tam jsem se s mým manželem Bobem, vojákem z místní vojenské posádky, seznámila. A v roce 1963 byla svatba veliká!

Po ní jsem se stěhovala do Opavy, města mnohem většího a kulturnějšího, plného parků a cukráren, kde manžel začal v téměř roce večerně studovat na místní průmyslové škole. Nížinatý kraj s mírnými kopci byl úplně jiný než můj bývalý domov. Zmizel vysoký vrchol Choče, jehož výšku 1603 metrů jsem denně obdivovala, zmizela stáda ovcí na nedalekých stráních. Nyní byla krajina pozvolná, všude jsem v pohodě mohla dojet na kole. Byla bych velmi šťastná, nebýt Slezanů okolo. Chyběla mi v nich slovenská srdečnost a otevřenost, zdáli se mi odtaziti a studení. Dlouho jsem si na nový způsob kontaktu nemohla zvyknout, ostatně, nezvykla jsem si dodnes. Čeština mi nedělala vůbec žádné potíže, už jako děti jsme si čítávaly české knihy a časopisy. Líbila se mi natolik, že jsem začala v roce 1975 dálkově studovat Pedagogickou fakultu v Ostravě. Dokonce jsem začala učit na prvním stupni základní školy a této práci jsem se pak s radostí věnovala celý svůj život.

Nebýt oddané lásky k vojákovu, nikdy bych neprožila posledních padesát let v překrásném srdci Slezska.

Babička mi již od mého dětství byla velkým vzorem a také oporou, nejen kvůli bohatým zkušenostem z oblasti pedagogiky, ale i pro její vstřícnou a dobrosrdečnou povahu. Vlastně můžu podotknout, že mě babička z části vychovávala, neboť jsem u ní už jako malá holka trávila každé mé prázdniny. Vždy časné ráno jsem běžela pro naše kola a společně jsme vyjely na zahrádku, kde se babička posadila do svého oblíbeného proutěného křesla a vyprávěla mi vtipné, zároveň pro mě poučné zážitky. Samozřejmě dříve mi babička povídala příběhy adekvátní mému věku, které obsahovaly převážně vtipné historky z dětství. Doteď si vybavuji babiččiny veselý smích při popisování jejich častých pádů ze sáněk a přímých vpádů do zamrznutého jezera. Nyní, když jsem starší, jsem se také chtěla dozvědět i něco z babiččina života.

Není to až tak dávno, kdy jsem si poprvé vyslechla i ty svízelnější a ne příliš radostné okamžiky, ale mohu říct, že jsem vděčná, že se se mnou babička o celou svou snůšku zážitků podělila.

Práce č. 3 (autorka Veronika Kuchařová)

Spomienky na Kysuce

Tu malou zahradu znám jako svoje boty. Rok co rok jezdívám k tetě a pokaždé, když neprší, sedáváme tam spolu pod malým altánkem, posloucháme šumění vody v jezírku a užíváme si jediný stín na jinak slunci vystaveném trávníku okolo.

I letos je to stejné. Je kolem druhé hodiny odpoledne, na stole stojí tácek s právě uvařenou kávou a já si všímám, že teta nese polorozpadlou zaprášenou krabici.

„Podívej, co jsem našla na půdě. Jsou v tom staré fotky, které jsi určitě ještě neviděla, tak se na ně můžeš podívat, jestli chceš.“

„A stihnu to do večera, teto?“ ptám se pro jistotu, protože fotek není opravdu málo.

„Ále. Proč bys to nestihla? Zas tolik času ti to nezabere, navíc spousta fotek je stejných nebo podobných. Třeba tady – svatební fotka Maryšky – takových tam určitě bude víc.“

„Maryšky?“ to jméno jsem slyšela už tolikrát, ale nikdy jsem si neuvědomila, že nemám tušení, o kom to teta vlastně mluví.

„Ano, jedna z mých čtyř bývalých švagrových. Všechny se sem odstěhovaly ze Slovenska, když si tu našly manžely, a doteď žijí ve Velkých Heralticích, kde jsem taky potkala Viktora.“

„Aha, to jsem nevěděla, že má strýc tolik sourozenců. Jak se vůbec dostaly do Česka?“

„To víš, Veru,“ vyprávěla teta, „život na Kysucích v té době nebyl zrovna jednoduchý. Byl rok 1970 a já byla na brigádě v Heralticích, kde jsme sbírali a třídili řepu, když jsem poznala Viktora a jeho sestry. Toňa, Pavla, Magda i Maryška Sobolovy sem jezdily pravidelně už v šedesátých letech si přivydělávaly, protože doma žily v opravdové bídě. Život se jim naprosto změnil, když tu každá potkala svou životní lásku...“ teta se malinko zasnila, „na rozdíl od té moje, ta jejich ale vydržela. Ale to už tak někdy bývá.“

Trochu mě překvapilo, že se teta lehce pousmála, když zavzpomínala i na svou lásku. Takovou ji neznám. Často mi vypráví o svém dětství, kdy s mým dědečkem a dalšími sourozenci museli po škole krmit a pást dobytek nebo se starat o ostatní věci v domácnosti. Nesčetněkrát slyším historky o problémech, které tropili svým rodičům, a vždy se u toho velmi nasmějeme. Nikdy se však teta nezmínila o své lásce z mládí. I přesto, že je moc hodná a pohostinná, na mě vždy působila jako zkušená a rázná žena, co si nebere servítky, ale o lásce jako takové příliš nemluví.

„Kde jsem to skončila? Už vím... o tom, jak se v té době žilo u Sobolových na Slovensku, ti můžu povykládat i já sama. Potom, co jsem si vzala Viktora a zůstali jsme také v Heralticích, kde jsme dostali byt od JZD, jsme často jezdili do jeho rodné krajiny v horách poblíž Staré Bystrice. Navštěvovali jsme zde staříčka a švagra, který jako jediný zůstal na Slovensku a žil zde se svou rodinou. Vzpomínám si ještě teď, jak jsme okopávali miniaturní políčka v horách, abychom měli na čem pěstovat tu trochu obilí a zemáků, které nám někdy sežrala divoká prasata.“

Teta si nemohla nevšimnout mého udiveného výrazu: „No co se divíš? Říkala jsem, že to nebylo jednoduché. Nejblíže obchod byl asi tři kilometry daleko, peněz taky moc nebylo, takže sis většinu jídla musela obstarat sama. Sám staříček mi vyprávěl, jak prý museli okopávat motyčkami zem, aby odstranili skálu a vytvořili si tak terasovité pole v horách. Dobytek se sem nedostal, vše se muselo tahat ručně. I to mám ještě v živé paměti. Když jsme se staříčkem svázeli seno, bylo nutné svázat dvě tyče provazem, na ně se naložilo seno, a jeden z nás musel vši silou držet ty tyče vzadu, aby se nepřeklopilo všechno seno dopředu. Teď to zní trochu legračně, ale byla to dřina, to mi věř.“

Tetino vyprávění mě víc než zaujalo. Netušila jsem nic o jejím životě za dob, kdy ještě žila s manželem a nebydlela na jižní Moravě.

Musela jsem proto zjistit víc: „Jak často jsi tam, teto, jezdívala?“

„Jen párkrát do roka. V jejich chaloupce – taková malá dřevěnička to byla – pro nás nebylo moc místa. Po prvdě si sama nedovedu představit, jak tam mohli všichni žít ještě předtím, než se Viktorovy sestry odstěhovaly. Ta chaloupka měla dva pokoje a uprostřed „pitvoch“, později ještě ložnici a pokoj, kde žila rodina švagra. Pamatuji si, že tam netekla voda, takže jsme pro ni chodili s kýblem pod kovárnou, koupali jsme se a prali prádlo v potoce. Zpočátku v té chaloupce nebyla ani podlaha a omítka... místo nich byla hlína, která se na zemi každou sobotu vyhladila koštětem. Spali jsme na zemi na strožoku vycpaném slámou.“

„Ani ostatní to tam asi neměli jednoduché, viď?“ zeptala jsem se tety.

„To víš, že ne. První zděnou chaloupku si tam postavil nějaký pán, co dělal na šachtě. Chlapi většinou bývali přes rok pryč kvůli práci a vraceli se na žně, takže se o dobytek a chaloupky musely starat hlavně jejich ženy. Švagr, který se staral o staříčka a ženu s dětmi, však měl práci přímo pod lesní správou, takže neměl důvod odcházet za prací jinam. Děti se posílaly do školy, která byla až v Radostce, a než tam začaly jezdit první autobusy, musely děti do školy chodit pěšky. Obdivovala jsem i všechny, co každý den chodili na sedmou do kostela ve Staré Bystrici.“

„Teto, nechci tě nijak přerušovat, ale mám takové tušení, že ta káva už je studená...“

„A taky máš pravdu. Víš co? Jdu nám uvařit novou, ty mezitím můžeš schovat ty fotky, protože myslím, že už se dnes k jiné ani nedostaneme. Můžu ti toho ještě spoustu vyprávět...!“